

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Turismiosakond

Mirell Kelder

TH3

HEAOLUSIHTKOHA ARENDAMINE PÄRNU LINNA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja: Heli Tooman, PhD

Pärnu 2019

Soovitan suunata kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud “.....“ a.

TÜ Pärnu kolledži osakonna juhataja

..... (osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Heaoluturism ja heaolusihtkoha arendamine	7
1.1. Heaoluturismi käsitlused ja areng	7
1.2. Heaolusihtkoha arenduskontseptsioonid Euroopas	15
1.3. Heaolusihtkoha külastaja ootused, vajadused ja soovid.....	20
2. Uuring Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamiseks	23
2.1. Pärnu linna arendamine heaolusihtkohana uuringu kirjeldus	23
2.2. Pärnu linna arendamine heaolusihtkohana uuringu tulemusete analüüs	26
3. Järeldused ja ettepanekud Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamiseks	41
Kokkuvõte	51
Viidatud allikad.....	54
Lisad	
Lisa 1. Erinevate autorite käsitlused heaoludimensioonidest	60
Lisa 2. Intervjuu küsimused	61
Lisa 3. Heaoludimensioonide arvesse võtmine heaolusihtkoha arendamisel	63
Lisa 4. Intervjueeritud turismiasjaliste ettepanekud Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamiseks	64
Summary	65

SISSEJUHATUS

Lõputöös keskendutakse heaolusihtkoha teoreetilistele käsitlustele ja arendusvõimalustele Pärnu linna näitel. Selleks, et sihtkoht saaks end arendada nende valitud suunas, on oluline, et omavalitsused ja turismiarendusorganisatsioonid oleksid teadlikud turismitrendidest maailmas. Sellisel juhul suudetakse konkureerida teiste, eelkõige ümbritsevate, reisisihtkohtadega ning neist eristuda. Üheks kiiresti arenevaks ja kasvavaks ning sihtkohti köitvaks turismivormiks on muutunud terviseturism, mille alla kuulub arvukalt alavorme, mis on laiemalt jaotatud kui ravi-, spaa- ja heaoluturism.

Seoses mitmesuguste demograafiliste muutustega, kaasa arvatud rahvastiku vananemine ja sissetulekute kasv, aga ka inimeste terviseteadlikkuse suurenemine ning soov elada tervena ja kauem, näha hea välja ja aktiivselt elus osaleda, on kiiresti kasvanud ka nõudlus tervisega seonduvate teenuste, sealhulgas heaoluteenuste, vastu. (Global Wellness Institute, 2018, lk 5; Panfiluk & Szymańska, 2017, lk 401). Kui varasematel aastatel domineeris terviseturismis raviturism, siis nüüdseks on jõudsalt hakanud arenema heaoluturism. Inimesed reisivad üha rohkem selleks, et võtta oma tervise ja heaolu huvides aeg maha, lõõgastuda ning nautida heaoluteenuseid, -tegevusi ja -sihtkohti. (Pesonen & Tuohino, 2017, lk 145; Page, Hartwell, Johns, Fyall, Ladkin, Hemingway, 2017, lk 467)

Paljud Euroopa sihtkohad arendavad ja turundavad end jõudsalt heaolusihtkohana. Näiteks on Soomes mitmeid piirkondi, mis rõhuvad oma turundamisel heaolule – metsadele (*forest wellbeing*) või järvedele (*lake wellness*) (Konu, 2015; Konu, Tuohino, & Komppula, 2010). Tuntud on Alpi mäestikukliimale tuginev Alpi heaolukontseptsioon (*Alpine wellness*) (Bausch, Nungesser, & Hanslbauer, 2008) ning Sloveenia merelist kliimat (*coastal wellness*) esile toov heaolukontseptsioon (Lesjak, Brezovec, & Rudež, 2013).

Konkurents sihtkohtade vahel üha kasvab (Abreu-Novais, Ruhanen, & Arcodia, 2016, lk 492), sealhulgas ka selliste sihtkohtade vahel, kus soovitakse piirkonda arendada heaolusihtkohana. Heaoluturism ja -sihtkohad on hakanud jõudsalt arenema viimase kümne aasta jooksul. (Hartwell, Fyall, Willis, Page, Ladkin, Hemingway, 2018, lk 1830) Kuna tegemist on üsna uudse suundumusega, siis on sihtkoha arendusorganisatsioonidel ja ettevõtjatel tihtipeale ebapiisav arusaam sellest, millised peaksid olema heaolusihtkoha looduslikud ja tehislikud ressursid selleks, et end arendada heaolusihtkohana. Sarnaseid probleeme esineb ka Eestis.

Eesti Riiklikus Turismi arengukavas 2014–2020 (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2013) on välja toodud, et „tervise-, heaolutoodete ja -teenuste arendamine aitaks tõsta riigi mainet ning tuntust ja pakkuda turistidele laiemat tootevalikut“. Pärnu linna arengukavas nähakse Pärnut eelkõige kui pereturismisihtkohta. (Pärnu Linnavalitsus, 2018, lk 11–12) Turismiekspertide hinnangul on Pärnul suur potentsiaal ka terviseturismi-, sh heaoluturismi- ehk lühendatult heaolusihtkohana.

Probleemi kirjeldusele tuginedes seatakse lõputöö laiemaks probleemküsimuseks: Kuidas saaks sihtkohta arendada heaolusihtkohana? Käesolevas lõputöös püütakse probleemküsimusele vastuseid leida tuginedes teoreetilistele allikatele ja Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamise uuringu tulemustele.

Pärnu on Eesti suvepealinn – seal on olemas pikk rannajoon, mitmed jõed ning atraktiivne ja vaheldusrikas loodus. Samas on Pärnus arvukalt ressursse ja rajatisi, mis võimaldaksid linnal tegutseda aastaringselt köitva heaolusihtkohana. Linnas tegutsevad heal tasemel spaahotellid, kultuuri- ja spordirajatised, tervisekeskused, heaolukeskused ja mitmed muud heaoluga seonduvad asutused. Õues liikumise harrastajate kasutuses on ligikaudu 21 kilomeetrit kergliiklusteid (Pärnu Linnavalitsus, 2018, lk 14).

Lõputöö eesmärgiks on tuginedes teoreetilistele allikatele ja lõputöö uuringu tulemustel esitada ettepanekuid Pärnu kui heaolusihtkoha arendamiseks SA Pärnumaa Arenduskeskusele ja Pärnu Linnavalitsusele. Eesmärgi saavutamiseks püstitatakse uurimisküsimus: Kuidas arendada Pärnu linna aastaringi köitva heaolusihtkohana?

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks ja vastuste leidmiseks uurimisküsimusele seatakse järgmised uurimisülesanded:

- kirjeldada heaolu mõiste (*wellness* ja *wellbeing*) käsitlusi ning kasutust turismis;
- anda ülevaade heaolusihtkohtade käsitlustest;
- ette valmistada ja läbi viia Pärnu kui heaolusihtkoha uuring Pärnu linna ja Eesti turismiasjalistega ning välisekspertidega;
- analüüsida uuringu tulemusi;
- teha järeldused ja esitada ettepanekud SA Pärnumaa Arenduskeskusele ja Pärnu Linnavalitsusele Pärnu kui heaolusihtkoha arendamiseks.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk on omakorda jaotatud kolmeks alapeatükiks. Alapeatükkides antakse ülevaade heaolu tähendusest ja käsitlustest, heaolusihtkohast ning selle arendamise võimalustest. Lõputöö teoreetilises osas antakse ülevaade, põhinedes peamiselt ingliskeelsetele teadusartiklitele, asja- ja ajakohastele raamatutele ja raportitele, heaolusihtkohast ning selle arendamisest. Tuginetud on selliste autorite teadustöödele nagu Henna Konu, Juho Antti Personen, Anja Tuohino, Telle Tuominen, Edward H. Huijbens, Cornelia Voigt, kelle teadusartiklid pärinevad andmebaasidest *EBSCO Discovery*, *SAGE Journals* ja *Research Gate*.

Töö teine peatükk kirjeldab lõputöö uuringut ja selle tulemusi. Uuringu sisulisel ettevalmistamisel tuginetakse eelkõige sellistele autoritele nagu Henna Konu, Juho Antti Pesonen, Cornelia Voight ja Christof Pforr, Melanie Kay Smith, ning *WelDest* projekti raporti autorid. Kolmandas peatükis esitatakse uuringust tulevaid järeldusi ja ettepanekuid Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamiseks.

Lõputööl on sissejuhatus, kokkuvõte, viidatud allikate loetelu, ingliskeelne resümee ja kolm lisa. Esimeses lisas on välja toodud erinevate autorite käsitlused heaoludimensioonidest, teises on intervjuuküsimused. Kolmandas lisas esitatakse lõputöö teooriaosale ning uuringu tulemustele põhinevad ettepanekuid, tervikliku heaolukontseptsiooni ja heaoludimensioonide arvesse võttes, Pärnu kui heaolusihtkoha arendamiseks.

1. HEAOLUTURISM JA HEAOLUSIHTKOHA ARENDAAMINE

1.1. Heaoluturismi käsitlused ja areng

Heaolu tähendab igale inimesele midagi erinevat. Enamik inimesi tunnevad ennast hästi siis, kui nad on oma eluga rahul ja terved. Seega on heaolu tihedalt seotud tervisega. Inimeste soovist olla terve ja oma eluga rahul, on tõuke saanud ka terviseturismi, seal hulgas ravi-, spaa- ja heaoluturismi areng. Viimastel aastakümnetel on kõik need terviseturismivormid näidanud kasvutrende, eriti heaoluturism kui reisimine tervise säilitamise, haiguste ennetamise ja hea enesetunde eesmärkidel. Heaoluturismi puhul on oluline silmas pidada heaoluturistile olulisi tegureid – kõrge kvaliteet, professionaalsus, personaalsus, looduslikkus, puhas, rahulik ja heaolutunnet võimaldav keskkond.

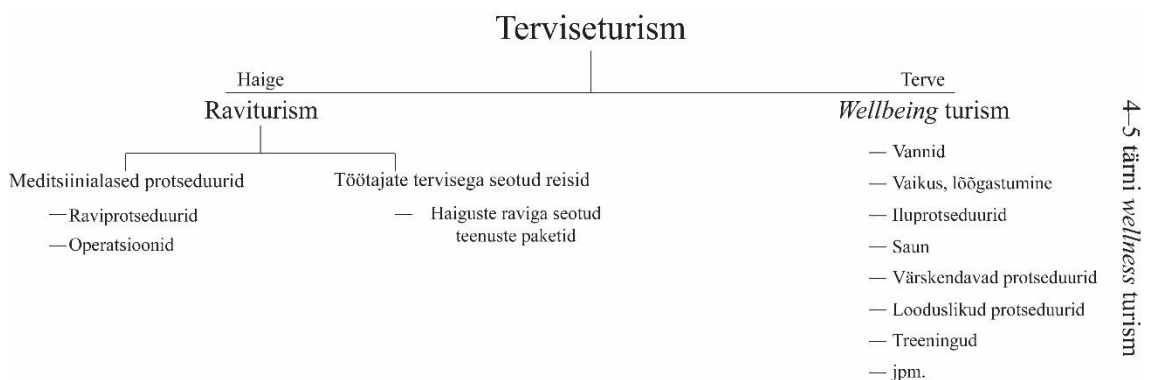
Selleks, et heaolu käsitlusi paremini mõista, on esmalt vajalik lahti mõtestada, mida tähendavad tervis ja terviseturism. *World Health Organization* (WHO) (2018) defineerib tervist kui täielikku füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisundit ja mitte ainult haiguse, füüsilise ega vaimse nõrkuse puudumist. Inimeste soovist oma tervise säilitamise, haiguste ennetamise ja hea enesetunde saavutamise nimel reisida on välja kujunenud selline turismivorm nagu terviseturism.

Terviseturismist kui turismivormist rääkis esmakordselt *International Union of Tourist Organization* (IUTO), Maailma Turismiorganisatsiooni (*The World Tourism Organization* – UNWTO) eelkäija 1973. aastal. IUTO kohaselt on terviseturism see, kui sihtkoha terviseasutused kasutavad oma toodete ja teenuste pakkumisel kohalikke looduslikke ressursse, eelkõige mineraalset vett ja tervistavaid kliimategureid. (Smith & Puczkó, 2015, lk 206)

Üks terviseturismi tuntumaid asjatundjaid on Michael C. Hall, kes defineerib terviseturismi kui industriaalühiskonna turundusfenomeni, mis hõlmab endas inimese

reisimist eelmale oma igapäevasest, normaalsest, kodukoha keskkonnast vähemalt üheks ööks selleks, et säilitada või parandada oma tervist asutustes või sihtkohtades, mis pakuvad tervise säilitamise või parendamise võimalusi. (Hall, 2011, lk 6) Hall on terviseturismi käsitlustes ühendanud nii turismi kui ka tervise definitsioonid ning on nende põhjal välja töötanud terviseturismi kontseptsiooni.

Nii Hall (2011, lk 7) kui ka Smith & Puczkó (2014, lk 3) väidavad, et terviseturism on katusetermin, mis hõlmab endas nii ravi-, spaa- kui ka heaoluturismi. Maailma Turismiorganisatsioon (*World Tourism Organization*) (2019, lk 38) toob esile, et terviseturism on katusetermin mitmesugustele ravi- ja heaoluturismi alavormidele. Konu, Tuohino & Björk, (2011, lk 7–8) toovad oma uuringus välja, et Soomes on terviseturism jagatud kaheks: raviturism (*medical tourism*) ja heaoluturism (*wellbeing tourism*). Raviturism hõlmab endas reisimist tervisega seonduvate probleemide ravimiseks või leevendamiseks. Heaoluturismi nähakse eelkõige turismivormina, kus reisimise eesmärgiks on tervise säilitamine ja haiguste ennetamine, aga ka heaolutunde suurendamine, kusjuures eristatakse ingliskeelseid termineid *wellbeing tourism* ja *wellness tourism*. *Wellness* turismi nähakse *wellbeing* turismi osana ning see tähendab eelkõige kõrgemat, luksuslikumat ja personaalsemat taset (vt joonis 1).

Joonis 1. Terviseturismi kontseptsioon, mis on soovitatud Soome turismiasjaliste poolt (allikas: Konu, Tuohino & Björk, 2011, lk 7).

Seega eelnevast võib järeldada, et tervise ja heaolu parandamine on omavahel seotud. Heaolu nii filosoofilises kui ka sotsioloogilises mõttes on inimeste jaoks oluline olnud ning selle nimel on reisisid juba aegade algusest. Selle üle mõtiskles juba ka Aristoteles. (Smith & Diekmann, 2017, lk 1–2) Näiteks reisisid rikkad eurooplased, kes praktiseerisid

ravi- ja spaaturismi 18. ja 19. sajandil või roomlased ja otomanid, kes reisisid, et oma heaolu eest hoolitseda. (Stănciulescu, Diaconescu & Diaconescu, 2015, lk 158)

Vana-Kreeka ajast alates on heaolu jaotatud kaheks: hedonistlikuks ja eudaimonistlikuks heaoluks. Hedonistliku heaolu all mõeldakse inimese hingelist rahulolu, subjektiivset õnnelikkust ning elust rahulolu tundmist. Eudaimonistlik heaolu tähendab seda, kui inimene mõistab oma tegelikku potentsiaali ning tal on võimalik elada tähendusrikast ja täisväärtuslikku elu. (McMahan & Estes, 2011, lk 103–104; Pyke, Hartwell, Blake, & Hemingway, 2016, lk 95; Smith & Diekmann, 2017, lk 3) Voigt & Pforr (2014, lk 30) toovad välja, et positiivsete psühholoogide (*positive psychologists*) arusaamade järgi on mõlemad heaoluvormid, nii hedonistlik kui ka eudaimonistlik, samatähtsad, et inimene saaks saavutada optimaalse heaolu taseme.

Kui siiski peetakse heaolukontseptsiooni rajaks Ameerika psühholoogi Halbert L. Dunni, kes avaldas 1959. aastal artikli, milles ta keskendus heaolukontseptsiooni tähendusele ja olulisusele. Mõiste „*wellness*“ on kombinatsioon ingliskeelsetest sõnadest *wellbeing* ja *fitness*. Dunn selgitas, mida saab iga inimene teha selleks, et teadlikult liikuda kõrgema heaolu suunas. (Dunn, 1959, lk 791–792; 1971, lk 135–200) Dunn (1959, lk 786–789) käsitleb heaolu kui seisundit, mis ühendab inimese kehalist, vaimulist ja hingelist tasakaalu ning tervislikku lähenemist inimese tervisele. Heaolu on mitte ühekordne amorfne konditsioon, vaid keeruline seisund, mis hõlmab erinevaid heaolutegureid ning tihtipeale need kattuvad.

Ameerika arst John Travis arendas Halbert Dunn'i mõtteid heaolust veelgi edasi. Ta tutvustas oma heaolukontseptsiooni esmakordselt 1977. aastal. Travise arvates on heaolu igaühe enda valik, elustiil, pidev protsess ja tasakaalustatud energiasüsteem. Heaolu tähendab ka keha, hinge ja vaimu tasakaalu ja iseendast lugupidamist. Iga inimene saab oma heaolu parendada, isegi siis, kui ollakse erivajadustega, eakas või haige. Travis on välja töötanud mitmed tuntud heaolumudelid, näiteks haiguse–heaolu kontiinumi ning jäämäe mudeli tervisest ja haigusest. (Travis & Ryan, 2004, lk 16–21)

Tervikliku heaolukontseptsiooni arenguga on kaasnenud ka tervikliku heaolu koostisosade ehk heaoludimensioonide käsitluste areng. 1976. aastal kirjeldas Bill Hettler, et inimese üldist heaolu mõjutavad nii tema füüsiline, intellektuaalne,

emotsionaalne, sotsiaalne, spirituaalne kui ka tööalane heaolu. 1979. aastal väitis Jerry Lafferty, et tööalane heaolu ei ole nii oluline ning tema arvates on olulised eelmainitud kuuest ainult viis heaoludimensiooni. Siiski on heaolualastes teadusallikates kõige rohkem tuginetud Hettleri kuuedimensioonilisele heaolumudelile. (Hettler, 1976; Roscoe, 2009, lk 217–221; University Recreation & Wellness & University Health Center, 2015; Pinto, Fumincelli, Mazzo, Caldeira, & Martins, 2017, lk 7; Stoewen, 2017, lk 862).

Tuginedes eeltoodud autoritele, võib neid kuut heaoludimensiooni lahti seletada järgmiselt:

- Füüsiline heaolu tähendab, et inimesel ei ole ühtegi haigust ja ta on säilitanud oma täisväärtusliku elustiili. Inimene töötab pidevalt selle suunas, et tema füüsiline tervis oleks vastupidavam ja tugevam. See hõlmab enese ees vastutuse võtmist ja hoolitsemist oma tervise, toitumise ja unekvaliteedi eest. Kuid samas ka teadmist, millal on arstlik sekkumine vajalik.
- Intellektuaalne heaolu innustab iseseisvust käitumises, mis hõlmab endas pidevat teadmiste omandamist, loomingulise ande rakendamist, avatud olemist uutele ideedele ja maailmavaadetele, kriitilise mõtlemise oskust, objektiivsete lahenduste leidmist ja vastutustundlike otsuste langetamist.
- Emotsionaalne heaolu hõlmab suutlikkust mõista teiste tundeid, väärtusi ja iseloomujooni ning väljendada ja omaks võtta enda omasid. Samuti ka positiivse ja entusiastliku ellusuhtumise säilitamist või parendamist. Emotsionaalset heaolu mõjutavad sobivate stressimaandamise viiside leidmine, rahulolu loovate suhete loomine, empaatiavõime olemasolu ning ootuste ja aja osas realistlik olemine.
- Sotsiaalne heaolu hõlmab endas toetavate sotsiaalsuhtumise loomist, aktiivset ja positiivset suhtlust teiste inimestega, kogukonda kuulumistunnet ning tolerantsust teiste inimeste vastu. Inimene peab olema teadlik oma sotsiaalsest ja kultuursest taustast, et tänu sellele mõista teiste inimeste tausta mitmekesisust.
- Spirituaalne heaolu seondub inimese elumõtte otsimise ning selle olemasoluga. Samuti tõstab inimese spirituaalselt heaolu osalemine tegevustes, mis lähevad kokku tema väärtuste ja uskumustega. Spirituaalset heaolu otsiv inimene soovib leida harmooniat universumis, ta väljendab kaastunnet teistele inimestele ning praktiseerib tänulikkust ning eneserefleksiooni oma igapäevases elus.

- Töölane heaolu hõlmab endas valmisolekut ning osalemist tööalastes tegevustes, mis pakuvad inimesele rahulolu ja elu rikastamist. Lisaks sisaldab tööalane heaoludimensioon endas läbimõeldud lähenemisviisi karjääri planeerimisele, isikliku heaolu ja töölase võimekuse hindamist.

Kuid ka Hettleri kuus dimensiooni ei ole lõplik ning heaolukontseptsiooni areng on olnud järjepidev ja dünaamiline. Tulenevalt muutuvast maailmast ja inimeste vajadustest on lisandunud ka mitmeid teisi heaoludimensioone (vt lisa 1). Nüüdseks on välja toodud 11 erinevat heaoludimensiooni, mis kõik mõjutavad inimese terviklikku heaoluseisundit, kuid neid võib lisanduda veelgi. Eelnevalt käsitletud kuuele dimensioonile on lisandunud näiteks ka keskkonnast tulenev, majanduslik, psühholoogiline, tervisehoiualane ja digitaalne heaolu. Neid võib defineerida järgnevalt:

- Keskkonnast tulenev heaolu hõlmab endas inimest ümbritsevat keskkonda – kuidas mõjutab inimene keskkonda ning kuidas mõjutab keskkond inimest. Keskkonna heaolu saavutamine innustab inimest elama elustiili, mis austab teda ümbritsevat keskkonda. Inimene mõistab dünaamilist suhet enda ja keskkonna vahel – ta saab aru, et inimesed on vastutavad ümbritseva maailma eest. Sellest tulenevalt mõjutavad sotsiaalne (rassism, kiusamine), looduslik (õhk, loodus, kliima) ning tehiskeskkond (ressursside olemasolu, elutingimused) inimese tervist ning heaolu. (Roscoe, 2009, lk 211 vahendusel; University Recreation & Wellness & University Health Center, 2015)
- Majanduslik heaolu on seotud inimese finantsiliste vahenditega ning sellega, kuidas inimene neid kasutab. Lisaks sisaldab see dimensioon ka oskust olemasolevate ressurssidega majandada vastavalt inimese võimekusele, informeeritud finantsotsuste tegemist ja realistlike eesmärkide seadmist. (University Recreation & Wellness & University Health Center, 2015, Stoewen, 2017, lk 862)
- Psühholoogiline heaolu sõltub Adamsi, Bezneri, Drabbsi, Zambarano'i ja Steinhardti arvates inimese optimismi tunnetamisest, mida ta sündmuste ja kogemuste positiivsetest tagajärgedest. Psühholoogiline ning emotsionaalne heaolu on omavahel tihedalt seotud ning näiteks Renger, Midyett, Soto Mas, Erin, McDermott, ... Hewitt (2000) liigitasid psühholoogilise heaolu emotsionaalse alla – nemad käsitlesid emotsionaalse heaolu all optimismi ning positiivset ellusuhtumist. (Roscoe, 2009, lk 221 vahendusel)

- Tervisehoiualane heaolu ühendab omavahel tervise ja ravihoolitsused, mis parandavad inimese üleüldist heaolu. Antud dimensioon võtab arvesse mitmeid tegureid, mis mõjutavad inimese elu ning sellest tulenevalt erinevaid tervise parandamise ja parendamise tahke, mis edendavad inimese optimaalset heaolu. (Breuleux, 2004)
- Digitaalne heaolu on vägagi uudne teema ning seda on vähe uuritud. Sellegi poolest on selgunud, et inimest ümbritsev digitaalne maailm mõjutab juba praegu tema heaolu ning tulevikus muutub antud dimensioon veel aktuaalsemaks. (Anderson & Rainie, 2018, lk 1)

Terviklik heaolu tähendab seda, et tähelepanu on pööratud kõikidele heaoludimensioonidele – kõik need on olulised toetamaks inimese teekonda kõrgema heaolu poole. Heaolu on pidev tegevuste ja otsuste tegemine ning elustiili valik, mille tagajärjel saavutab inimene holistilise tervises seisundi. (Global Wellness Institute, 2018, lk 4) Heaolu algab alateadliku otsusega praktiseerida tervislikku elustiili, näiteks toituda tervislikult ja tegeleda füüsilise treeninguga. Heaolu on mõtteviis, eelsoodumus omaks võtta mitmeid erinevaid võtmetegureid erinevatest eluvaldkondadest, mis omakorda toob kaasa suurema heaolutunde ning rahulolu elust. (Stănciulescu *et al.*, 2015, lk 159; Smith & Puczkó, 2014, lk 5)

Lisaks tähendab heaolu ka seda, et inimese elul on olemas mõte ja ta tegeleb pidevalt sellega, et ennast, kui inimest, arendada. Inimene tajub heaolu siis, kui ta tunneb, et tema elu on tähendusrikas ja väärtuslik ning ta on kaasatud. (Konu, Tuohino, & Komppula, 2010, lk 2–3; Pyke *et al.*, 2016, lk 95) Heaolu kontseptsioon hõlmab endas erinevaid faktoreid, mis on seotud inimese igapäevaeluga (näiteks jõukus, söögi ja erinevate teenuste saadavus, töö, sotsiaalne kontakt, vabaaja tegevused ja spirituaalsed uskumused), mida saab ühel või teisel moel mõõta. Kõigi eelnevalt nimetatud komponentide olemasolu, kasvõi vähesel määral, võib inimese heaolu oluliselt tõsta. (Konu *et al.*, 2010, lk 127)

Heaolust tulenevalt on välja arenenud ka vastavad turismivormid, mis on terviseturismi alavormid, kus reisi eesmärgiks on mitte haiguste ravi, vaid eelkõige tervise tugevdamine, haiguste ennetamine, lõõgastumine ja enda hästi tundmine (vt tabel 1 lk 14). (Smith &

Puczkó, 2014, lk 5) Maailma Turismiorganisatsioon (UNWTO) seletab heaoluturismi kui turismivormi, mis püüab parendada ja tasakaalustada inimese elu kõiki põhilisi valdkondi – nii füüsilist, vaimset, emotsionaalset, tööalast kui ka intellektuaalset. (World Tourism Organization, 2019, lk 40)

Heaoluturism on seotud vastutusega enese ees, *fitness*- ja iluraviga, joogaga, tervisliku toidu ja toitumisega, lõõgastumisega, massaažidega, erinevate vannide, spaade ja meditatsioonidega (ehk stressi maandamisega). Lisaks hõlmab heaoluturism endas inimese vaimsusele suunatud tegevusi, intellektuaalset tegevust ja/või õppimist ning suur rõhk on asetatud ümbritseva keskkonna tundlikkusele ja sotsiaalsetele suhetele. (Csirmaz & Pető, 2015, lk 756; Stănciulescu *et al.*, 2015, lk 159; Tuzunkan, 2018, lk 653)

Heaoluturism rõhub pigem emotsionaalsetele ja vaimsetele motivaatoritele. (Hjalager, Tervo-Kankare, & Tuohino, 2016, lk 380; Pesonen *et al.*, 2011, lk 305–306) Selline turismivorm on fundamentaalselt erinev raviturismist – heaoluturismi käigus kasutatavaid teenuseid tarbivad turistid vabatahtlikult ja need tegevused ei ole rahastatud sotsiaalkindlustuse poolt. (Csirmaz & Pető, 2015, lk 756)

Heaoluturismi arendamisel on oluline vahet teha kahel terminil – *wellness* ja *wellbeing*, eelkõige just Eestist väljaspoole turundamise aspektist lähtuvalt. Jooniselt 1 (lk 8) selgus, et need kaks turismivormi on omavahel seotud, kuid siiski ei ole nad samatähenduslikud. Sellest tulenevalt on keeruline teha vahet sellel, mida täpselt tähendavad sõnad „*wellbeing*“ ja „*wellness*“. Seda eriti keeltes, kus mõlemale sõnale on ainult üks vaste, milleks on heaolu. Näiteks Soome keeles on sõnadel „*wellness*“, „*wellbeing*“ ja „*wellfare*“ ainult üks soome keelne vaste – „*hyvinvointi*“ (Konu, 2010, lk 42). Kuna eesti ja soome keel on omavahel seotud (mõlemad on soome-ugri juurtega), on ka eesti keeles on nendel sõnadel üks vaste – heaolu.

Paljud inimesed kasutavad sõnu „*wellness*“ ning „*wellbeing*“ sünonüümidenä (Huijbens, 2011, lk 21–22; Konu, 2010, lk 41). Ka turismiasjalised ei tee nende kahe sõna tähendusel tihti vahet. Sellest tulenevalt kasutavad ettevõtted tihtipeale mõlemat terminit samaaegselt või vales kontekstis. *Wellness* mõiste kasutus turundamisel on ettevõtjate seas rohkem levinud kui *wellbeing* termini kasutamine. (Grénman & Räikkönen, 2015, lk

18) Tihtipeale annab see aga potentsiaalsele külastajale mitmeti mõistetavaid sõnumeid sihtkoha või asutuse teenuste sisu ja kvaliteedi osas.

Ka Grénman & Räikkönen (2015, lk 16) toovad oma uuringus välja, et sõnad *wellbeing* ja *wellness* on suhteliselt sarnase tähendusega mõisted. Mõlema mõistete käsitlustes viidatakse holistilisele heaolule – füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu tasakaalustamisele, mis on omakorda mõjutatud sotsiaalsest, kultuursest ja majanduslikust keskkonnast. Mõlema heaoluvormi praktiseerimise põhiliseks eesmärgiks säilitada ja parendada inimese tervist ja heaolu, mitte ravida olemasolevaid haiguseid.

Aina enam on hakatud käsitlema *wellbeing* ja *wellness* heaoluturismi kui kahte erinevat turismivormi (Smith & Puczkó, 2014, lk 3). *Wellbeing* turismi on defineeritud kui unikaalset turismivormi, mis tõstab esile piirkonna looduslikke ressursse (Konu, 2015, lk 5). Näiteks Soomes arendatav *wellbeing* heaoluturism põhineb loodusressurssidel ning on enamasti seotud maapiirkonnaga. *Wellness* turismi arendamisel keskendutakse aga nelja- ja viietärni hotellidele, spaade külastamisele ja luksuslikkusele nii teeninduses kui ka kasutatavates toodetes (vt tabel 1). (Konu & Laukkanen, 2010, lk 144; Pesonen & Tuohino, 2017, lk 146; Tuominen, Binder, Dvorak, Husak, Illing, Lange, ... Schmidt, 2015, lk 19)

Tabel 1. *Wellness* ja *wellbeing* turismi sarnasused ja erinevused

<i>Wellness</i> ja <i>wellbeing</i> turismi sarnasused	
Heaoluturismi reisieesmärk ei ole haiguste ravimine, vaid tervise parendamine, haiguste ennetamine, lõõgastumine ja hea enesetunde saavutamine.	
<i>Wellness</i> ja <i>wellbeing</i> turismi erinevused	
<i>Wellbeing</i> turism on seotud:	<i>Wellness</i> turism on seotud:
<ul style="list-style-type: none"> looduskeskkonnaga; aktiivsete tegevustega; maapiirkonnaga. 	<ul style="list-style-type: none"> turundamisega; nelja- ja viietärni hotellidega; kõrgetasemelise teenindusega; luksuslike toodete kasutamisega; hellituste ja hoolitsustega; spaadega.

Allikas: Smith & Puczkó, 2014, lk 5; Grénman & Räikkönen, 2015, lk 16; Konu & Laukkanen, 2010, lk 144; Pesonen & Tuohino, 2017, lk 146; Tuominen, Binder, Dvorak, Husak, Illing, Lange, ... Schmidt, 2015, lk 19

Heaolu ning heaoluturism on üha rohkem kasutatavamad ja sihtkoha konkurentsivõime suurendamisega seotud sõnad. Termineid *wellbeing* ja *wellness* on sihtkoha arendajatel

keeruline eristada – eriti keeltes, kus kahele erineva tähendusega sõnale on üks vaste. Nendel kahel mõistel on oluline aga vahet teha eelkõige sihtkoha turundamisel inglise keeles. Heaolusihtkohaga seonduvad mõisted (*wellbeing destination* ja *wellness destination*) vajavad sügavalt lahtimõtestamist ning soovitatavalt ka eristamist sihtkoha turundamisel.

1.2. Heaolusihtkoha arenduskontseptsioonid Euroopas

Selleks, et arendada piirkonnas heaolusihtkohta, on oluline mõista, kas seal on võimalik sellist turismiharu arendada ning kas sellel oleks potentsiaalset turgu. Selleks, et hinnata ühe piirkonna potentsiaali heaoluturismisihtkohana, on oluline selgeks teha, millised on need kriteeriumid, mille järgi eristatakse heaolusihtkohta ülejäänutest turismisihtkohtadest. Järgnevas alapeatükis antakse ülevaade heaolusihtkoha mõistest ning baasressurssidest ja kompetentsidest, mis teeb ühest piirkonnast heaolusihtkoha.

Maailma Turismiorganisatsioon (*UNWTO*) defineerib turismisihtkohta kui füüsilist ruumi, kus külastaja veedab vähemalt ühe öö. Sihtkohal on füüsiline ja administratiivne piir, millega määratletakse ära koha juhtimine, kuvand ja tajus, mille läbi defineeritakse ära turu konkurentsivõime. Seal on turistile saadavad erinevad turismitooted (näiteks erinevad tugiteenused ja vaatamisväärsused) ning turismiressursid, mida kasutatakse oma viibimise vältel. (World Tourism Organization, 2016)

Morrison (2013, lk 3) toob välja, et turismisihtkohta peamisteks iseloomujoonteks on:

- geograafiline ala, millel on administratiivsed piirjooned või füüsiline piir;
- majutusasutuste olemasolu, kus pakutakse turistile ööbimisvõimalust;
- tugiteenused on turistile saadaval (näiteks toitlustusasutused, atraktsioonid, sündmused, transport, infrastruktuur ja külalislahkus);
- sihtkohta turundatakse ja edendatakse järjepidevalt;
- sihtkoha turismiarendusorganisatsioon juhib ja koordineerib piirkonna turismiarendust;
- turistidel on sihtkohast mingisugune ettekujutus (kuvand);
- sihtkoha valitsusasutused on loonud seadused ja regulatsioonid, mida kõik peavad oma tegevustes järgima;

- turismist on huvitatud erinevate sektorite esindajad (erasektori ettevõtted, valitsusasutused, mittetulundusorganisatsioonid, kohalik kogukond).

Seevastu on heaolusihtkoht, kui kindla kontseptsiooniga mõiste, veel ühtselt defineerimata. (Smith & Puczkó, 2015, lk 205). Kuid sellegi poolest on erinevad piirkonnad enda jaoks selle mõiste lahti mõtestanud, tuginedes piirkonna turismiasjaliste arvamustele või baseerudes oma piirkonnas olemasolevatele ressursidele. Küllaltki ühtmoodi mõistetakse aga komponente, mis heaolu põhimõtetel tegutsevas sihtkohas olema peaksid.

Heaoluturismi sihtkohad (*wellbeing destinations*) asuvad tavaliselt aladel ja regioonides, kus külastajat ümbritseb atraktiivne looduslik keskkond ning kus tegutseb palju erinevaid heaoluteenuste ja -toodete pakkujaid, kes kasutavad olemasolevaid looduslikke ressursse. (Konu & Pesonen, 2018, lk 4) Selleks, et arendada külastajale meeldivat heaolusihtkohta, on kaheks vajalikuks komponendiks rikkumata looduslik keskkond ja erinevate heaoluteenuseid ja -tooteid pakkuvate asutuste ning ettevõtete olemasolu.

Lisaks on tervise- ja heaolusihtkohta defineeritud kui piirkonda, mille nii tervise säilitamise kui ka ravimise eesmärgil on reisija valinud reisisihtkohaks, et seal parendada oma tervise- ja/või heaoluseisundit. Selline sihtkoht hõlmab endas vajalikku infrastruktuuri ning teenuseid, nagu majutus-, toitlustus- ja teisi asutusi (näiteks spaad), mis on loodud spetsiaalselt selleks, et külastaja saaks seal süstemaatiliselt oma tervist ja heaolu parendada. Tervet piirkonda tuleks arendada ja turundada kui ühtselt. (Tuominen *et al.*, 2015, lk 22)

Heaolusihtkohta saab arendada lähtudes mitmetest erinevatest aspektidest – näiteks tuginedes olemasolevatele baasressurssidele ja kompetentsidele või heaoludimensioonidele. Voigt ja Pforr (2014, lk 292–296) on välja toonud heaolusihtkoha tuumikressursid ja kompetentsid, mis eristab sellist sihtkohta kõigist teistest sihtkohtadest:

- loodusressursid (näiteks termaal- ja mineraalvesi; kliima; erinevad loodusvarad – muda, savi ja taimed; geograafilised omadused ja maastikud, kus tegeletakse vaimse heaolu tasakaalustamisega või erinevate füüsiliste tegevustega);

- kultuursed, ajaloolised ja spirituaalsed ressursid (näiteks sihtkohale omane heaoluga seonduv arhitektuur/pärand (näiteks *hammam*, saunad, erinevad rituaalid (näiteks puhastamise rituaalid) või traditsioonilised spirituaalsed tegevused nagu jooga);
- täiendava ja alternatiivse meditsiini kasutamise võimalused (homöopaatia, naturapaatia, massaažid, kupliteraapia, transpersonaalne meditatsioon);
- kohaliku kogukonna meelestatus ja heaoluga seotud elustiil (näiteks kohalik kogukond väärtustab oma heaolu ning selle parendamist ja nad praktiseerivad terviseteadlikku elustiili);
- inimressursid ja nende kompetentsid (sihtkohas on vastava kvalifikatsiooniga tööjõudu, kes pakuvad heaoluteenuseid ja -tooteid);
- heaolupõhine superstruktuur (näiteks spaakuurotid ja -hotellid, elustiili ning spirituaalsed kuurordid);
- heaolupõhised sündmused (näiteks sündmused, mis demonstreerivad tervise parendamise erinevaid tahke, või kogukonnapõhised tervisele suunatud sündmused);
- heaolu on läbipõiminud teiste piirkonnas pakutavate tegevuste või pakkumistega (näiteks heaoluteenused on kombineeritud looduspõhiste teenustega, meditsiiniliste pakkumistega või kohaliku toidu- ning joogikultuuriga).

Selleks, et arendada toimivat heaolusihtkohta on turismiarendajatel oluline süvitsi mõista terminit „heaolusihtkoht“ ning erinevaid heaoludimensioone, millele sellise sihtkoha arendamisel toetuda. (Tooman, 2013, lk 21–22) Eelnevas alapeatükis 1.1 (lk 9–10) on välja toodud erinevad heaoludimensioonid. Heaolusihtkohta arendades peaksid arendajad lähtuma kõikidest nendest domeenidest ning rahuldama oma küllastajate vajadusi vastavalt igale dimensioonile. Füüsilise heaolu kohapealt peaks heaolusihtkoht olema turvaline; hea ligipääsetavusega, lihtsa ja mugava linnaplaaniga (seal on lihtne ja mugav ringi liikuda); puhas; vaikne (hea magamiseks ja lõõgastumiseks) ning tervislike tegevuste ja toitumise valikuga. Sihtkohas peaks olema heal tasemel majutusasutusi, heaolukeskuseid ja -teenuseid ning piisavalt rohelist. (*ibid.*)

Heaolusihtkoha arendamisel peaks emotsionaalse heaolu all kindlaks tegema selle, et kõik piirkonna inimesed (näiteks töötajad, kohalikud inimesed) oleksid sõbralikud ja valmis turiste vastu võtma; linnas on sõbralik ja lõõgastav atmosfäär; asutused pakuvad professionaalseid ja personaalseid teenuseid ning linnas on olemas sobiv muusika ja

värvid. Intellektuaalse heaolu tagamise all peab tähelepanu pöörama erinevate näituste, kontsertide ja teemaõhtute olemasolule ning sellele, et külalisel oleks piisavalt erinevaid võimalusi enesearenguks, õppimiseks ja intellektuaalseteks tegevusteks. Spirituaalse heaolu all peaks heolusihtkoht oma külastajale pakkuma erinevaid meditatsiooni ja jooga treeninguid. (Tooman, 2013, lk 21–22)

Euroopa erinevates paikades heaoluturismi (ja heolusihtkoha) arendamisel on mitmeid alavorme, näiteks metsale põhinev *wellbeing* heaoluturism ja järvedele (või vetele) põhinev *wellness* heaoluturism. Heaoluturism, mis on keskendunud metsale, leiab aset metsas või selle lähiümbruses. (Konu, 2015, lk 6) Sellises piirkonnas pakutavad heaolutooted ja -teenused sisaldavad näiteks füüsilisi tegevusi ja lõõgastumist või stressi maandamist metsas, seal leiduvate loodusressursside kasutamist (metsmarjad söögiks või materjalid käsitööks) ning õppimist, kuidas kasutada looduslikke vahendeid isikliku heaolu saavutamiseks. (Konu, 2014, lk 100)

Järvedele põhinev heaolukontseptsiooni arendatakse aktiivselt Soomes ning seda *wellness* vaatenurga läbi. Seal soovitakse pakkuda kliendile väga kvaliteetseid ning luksuslikke heaolutooteid ning -teenuseid keskkonnas, kus teda ümbritsevad veekogud (ehk järved). See kontseptsioon on väga lähedaselt seotud looduskeskkonnale põhineva heaoluga ning sellest tulenevalt ka *wellbeing* heaoluga. (Konu *et al.*, 2010, lk 135)

Mägedel (Alpidel) põhinevat heaoluturismi (*Alpine wellness*) arendatakse Austrias, Tšehhis, Saksamaal ja Itaalias läbi ühiselt loodud huvigrupi. Seal arendatav heaoluturism keskendub erilistele toodetele ja teenustele, mis on unikaalseid Alptide regioonis. (Pechlaner & Fischer, 2006, lk 67) Antud kontseпти arendamisel töötati välja mitmeid erinevaid luksuslikke pakette, mille keskmes olid puhas õhk, mineraalvesi ja kohalikud taimed, näiteks pakett nimega „*Alpine Gourmet*“ sisaldab puhast õhku, vett ja kulinaarseid Alptide ürte. Selliste heaoluteenuste ja -toodete pakkujad peavad iga kliendiga personaalselt tegelema ning turistid ootavad regiooni külastades kvaliteeti, teenust ja luksustooteid. (Bausch, Hanslbauer, & Nungesser, 2008, lk 3–12)

Põhjamaise, *wellness* põhimõtetel, heaoluturismi (*nordic wellness*) arendatakse Islandil, kus on fookuses eelkõige vesi – kuumaveeallikate ning kuumal veel põhinevate teenuste pakkumine. (Huijbens, 2011, lk 38) Põhjamaist heaoluturismi (*nordic wellbeing*)

arendatakse veel ka Soomes, Jyväskylä, Kainuu ja Vaasa piirkonnas. Peamised heaoluturismi baasressursid ja atraktsioonid antud piirkonnas on loodus (järved, jõed, metsad, looduslikud piirkonnad), neli erinevat aastaaega, Soome disain, kepikõnd, saunateenuste pakkujad ning nii *wellness* kui ka *wellbeing* heaoluturismi asutused. (Konu *et al.*, 2011, lk 37)

Rannajoonel põhinevat heaoluturismi (*coastal wellness*) arendatakse Suurbritannias, algselt Bournemouth piirkonnas. Seal tutvustatakse turistidele merd, päikest ja liiva läbi uue prisma – mitte kui massiturismi sihtkohana vaid sihtkohana, kus ettevõtjad teevad koostööd ning pakuvad turistile personaalseid teenuseid, kus on omavahel ühendatud heaolu ning tervisehoiu aspektid. (Page, Hartwell, Johns, Fyall, Ladkin, Hemingway, 2017)

Kõigi eelnevalt välja toodud Euroopa heaolusihtkohtade näidete põhjal võib väita, et heaoluturismi arendamine saab alguse olemasolevastest ressurssidest ja keskkonnast (sh looduslik, sotsiaal-majanduslik ja tehnoloogiline keskkond) ning nende põhjal heaoluturismitoodete ja -teenuste arendamisest vastavalt heaolukontseptsioonile. Smith, Ferrari, & Puczkó (2016, lk 313) loevad heaoluteenusteks näiteks massaaže, elustiilile suunatud teenuseid, looduslikust/ökoloogilisest toorainest toodete kasutamine teenuse osutamisel, füüsilise aktiivsusega ja spordiga seotud teenuseid. Lisaks on heaoluteenused ka näiteks erinevad spirituaalsed ja holistilised töötoad ja looduslikel toorainetel põhinevad hoolitsused.

Selleks, et üks sihtkoht toimiks kui terviklik heaolusihtkoht on kindlasti vajalik loodus-, kultuuri- ja ajalooressursside olemasolu. Olulisel kohal on ka erinevad spirituaalsed ja piirkonnale omased rituaalid. Samas peavad olema sihtkohas erinevad heaoluasutused (kuurordid, hotellid, spaad), kus pakutavad heaoluteenused ja -tooted peaksid olema läbipõimitud teiste piirkonna turismiteenuste ja -toodetega. Lisaks peaksid piirkonna turismiasjalised olema ka teadlikud, et millised on heaoluturisti ootused, vajadused ja soovid, et vastavalt nendele heaoluteenuseid ja -tooteid arendada.

1.3. Heaolusihtkoha külastaja ootused, vajadused ja soovid

Selleks, et heaolusihtkoht oleks aastaringi toimiv, on lisaks vajalike baasressursside kaardistamisele oluline mõista heaoluturisti ootusi, vajadusi ja soove. Iga külastaja, olenemata reisi eesmärgist, soovib ennast tunda sihtkohas hästi. Heaoluturistile on eriti oluline see, et sihtkoha keskkond, atmosfäär, pakutavad teenused ja tegevused vastaksid tema ootustele, vajadustele ja soovidele tervise säilitamise, parendamise ja heaolutunde osas.

Heaoluturist on üldjuhul terve, kuid huvitatud heaolu säilitamisele ja suurendamisele suunatud teenustest ja tegevustest. Oma reisi vältel soovivad nad välja näha või tunda end paremini, võtta kaalust alla, aeglustada vananemist, vähendada valu või ebamugavustunnet, maandada stressi või kasutada looduslikke toidulisandeid (vitamiine ja mineraale, mis parendavad inimese tervist). (Stănciulescu *et al.*, 2015, lk 158–159) Üleüldiselt on heaoluturistid keskealised (45 aastased ning vanemad) ning enamjaolt naissoost, kes tunnevad „keskeakriisi“ – neil ei ole töö- ja koduelu (võivad tunda „tühja pesa sündroomi“) kõrvalt enam enda jaoks aega. Tihti tunnevad nad ka tööelust tulenevat stressi. (Smith, 2018, lk 15)

Nende peamised reisimise motivaatorid on puhkamine ja lõõgastumine, põgenemine igapäevaelust, hellitamine, füüsilisest tegevusest osavõtmine, läbipõlemise vältimine ja vaimse heaolu saavutamine. Paljude erialaste uuringute läbiviimisel on välja tulnud, et igapäevaelust põgenemine on heaoluturisti peamine motivaator reisimiseks. Vaimse heaolu saavutamine on rohkem seotud *wellness* turismiga – külastajad soovivad oma reisi saatel saavutada vaimset rahulolu ning leida sisemist tasakaalu. (Smith & Puczkó, 2017, lk 403)

Konu & Laukkanen (2010, lk 146–147) tegid oma uuringus kindlaks viis peamist tõuke- ja tõmbetegurit, mille järgi üks turist võtaks osa heaoluturismist (nende uuring on keskendunud *wellbeing* heaoluturistile). Viis peamist tõuketegurit olid trendikate kohtade külastamine, enese värskendamine, maastiku vaatlemine, füüsilisest tegevusest osa võtmine, esteetilistest kogemustest osa saamine. Olulisteks tõmbeteguriteks olid looduslikud vaatamisväärtused, veekeskused, lastele sobivad sihtkohad, kerge ligipääsetavus ja sihtkohas pakutavad paketid, kus on integreeritud tegevused.

Arpasi (2014, lk 15) on oma uuringus keskendunud *wellness* heaoluturistidele tuues välja peamised faktorid, mille järgi heaoluturist sihtkoha valib. Heaolu toetav keskkond on väga tähtis, aga olulised on ka spordirajatiste olemasolu ja kättesaadavus, vaikne ja rahulik asukoht, saunateenuse kasutamise võimalus, termaalspaa lähedus majutusasutusele, massaažiteenuste kättesaadavus, samuti teiste tervise ja heaoluga seonduvate teenuste ja tervisealase nõustamise saadavus.

Wellbeing heaoluturistid soovivad oma reisilt hedonistlikke ehk nautlemist võimaldavaid ja holistilisi ehk terviklikke heaoluelamusi. Nad valivad enamasti lõõgastava ja tervislikku elustiili toetava puhkusekoha. *Wellness* heaoluturistid soovivad pea kõike sedasama, aga nende kvaliteediootused on kõrgemad, nad eelistavad luksuslikke spaapuhkuseid ja personaalset poputamist (*pampering*) ning nad on valmis sellise heaolukogemuse saamiseks ka kõrgemat hinda maksma. (Bushell & Sheldon, 2009, lk 225; Pesonen & Tuohino, 2017, lk 147)

Lim, Kim, & Lee (2016, lk 153) on oma uuringus välja toonud, et heaoluturistid, eelkõige *wellness* põhimõtete eesmärgil reisivad turistid, on enamjaolt ühekorra turistid ning vaid kolmandik neist külastab healusihtkohta uuesti. Korduvkülastajate hulgas on kolmandik neid, kes külastavad ühte ja sama sihtkohta üle kolme korra. Nende peamisteks reisimotivatsioonideks on mugavus ja käepärasus.

Heaoluturismist huvitatud turistid on pigem need, kes on juba eelnevalt reisinud heaolu parendamise eesmärgil. Konu & Laukkanen (2010, lk 148) selgitasid välja, et need turistid, kes on eelnevalt healupuhkusel osalenud, on tulevikus viis korda tõenäolisemalt huvitatud heaolu parendamise eesmärgil reisima. Lisaks leiti, et mida rohkem lühikestel (kuni kolm päeva) reisidel aastas käiakse, seda rohkem ollakse ka huvitatud puhkusest, mis parendab inimese heaolu.

Voigt, Brown, & Howat (2011, lk 19) keskenduvad oma uuringutes *wellness* heaoluturistidele ning jagavad nad kolme alamrühma: spaade (hoolitsused), elustiili kuurortide (tervislik elustiil) ja spirituaalsete kuurortide (religioossetel ja vaimsetel eesmärkidel) külastajad. Võrreldes teistega, reisivad spaade külastajad heaoluturismist osa saamiseks enim kodumaalt välja (77%).

Heaolusihtkoha arendamisel on oluline mõista heaoluturisti ootusi, vajadusi ja soove. Kui sihtkoht turundab end heaolusihtkohana, siis peab see vastama heaoluturisti ootustele, rahuldama tema kõiki vajadusi ja täitma tema soove. Heaoluturist ootab, et tema valitud sihtkoht oleks vaikne ja rahulik ning ta soovib külastada erinevaid asutusi, kus tegeletakse heaolutunde parendamisega. Kuid, nagu uuringutest selgus, on heaoluturist enamasti ühekorra külastaja, kes otsib uusi ja huvitavaid heaolusihtkohti.

2. UURING PÄRNU LINNA KUI HEAOLUSIHTKOHA ARENDAMISEKS

2.1. Pärnu linna arendamine heaolusihtkohana uuringu kirjeldus

Järgnevas peatükis keskendutakse antud lõputöö raames läbiviidud uuringu protsessile ning tulemustele. Kirjeldatakse uuringumeetodit, valimit ning põhjendatakse nende valimist. Lisaks tuuakse ka välja sarnase temaatikaga varasemalt koostatud uuring ning selle tulemused. Uuringu intervjuude tulemuste analüüsimiseks kasutatakse sisuanalüüsi. Tuginedes lõputöö teoreetilistele allikatele ja uuringu tulemustele, teeb töö autor järeldusi ning esitab ettepanekuid Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamiseks.

2018. aastal valmis Pärnu linna arengukava aastani 2035. Pärnule on omane looduslähedus ja elukeskkonna mitmekesisus. Linn asub looduslikult kaunis piirkonnas, kus metsad, rohealad, meri ja jõed on elukeskkonnaga tihedalt seotud. Rikkalik looduslik eelisseisund ja geopoliitiline asend on Pärnule andnud arengueeldused ning muutnud linna atraktiivseks nii elanikele kui külalistele. Pärnul on arenguvisiooni täitmiseks vaja hoida looduskeskkonda ja ühendada seda parimal moel linnaruumiga; ära kasutada rongi- ja lennuliiklusest tulenevaid kiireid ühendusvõimalusi ja teha kõik selleks, et Pärnus oleks hea elada. Arengukavas on välja toodud vajadus järjepidevalt tegeleda hooajalisuse vähendamist mõjutavate toodete ja teenuste arendamisega nii kohalikule elanikule kui puhke- ja ärituristile. Tegevustena on välja toodud linnaruumi arendamine ning ligipääsetavuse, kättesaadavuse, teenuste ja infrastruktuuri läbimõeldud parandamine. (Pärnu Linnavalitsus, 2018, lk 12; 39)

Varasemalt on heaolusihtkoha arendamist ning Eesti potentsiaali heaolusihtkohana uurinud Heli Tooman 2010. aastal ning seda läbi *wellness* heaolusihtkoha vaatenurga. Uuringust selgus, et Eestil on potentsiaali olla heaolusihtkoht, kuid puudub strateegia, kuidas arendada ja turundada Eestit heaoluturismi sihtkohana. Selleks, et heaolusihtkoht

toimiks, tuleb turismiasjalistel teha rohkem koostööd, et Eesti, kui heaolusihtkoht, jõuaks rahvusvahelisele kaardile. (Tooman, 2010, lk 475)

Lõputöö eesmärk on teoreetilistele allikatele tuginedes ja lõputöö uuringu tulemuste põhjal esitada ettepanekuid Pärnu kui heaolusihtkoha arendamiseks Sihtasutus Pärnumaa Arenduskeskusele ja Pärnu Linnavalitsusele. Eesmärgi saavutamiseks püstitati sissejuhatuses uurimisküsimus, kuidas arendada Pärnu linna aastaringi köitva heaolusihtkohana? Uuringu küsimuste koostamiseks toetuti eelkõige Henna Konu, Juho Antti Pesonen, Melanie Kay Smith, Cornelia Voight ja Christof Pforr varasematele uuringutele ning *WelDest* projekti raporti autoritele.

Teoreetilisele materjalile toetudes töötati välja intervjuuküsimused, mis omakorda on jaotatud kolme teemaplokki: heaolu, heaoluturismi ja -sihtkoha mõistete defineerimine; Eesti turismimajanduse tulevik ja heaoluturismi osakaal; heaolusihtkoha arendamine ja selleks vajaminevad ressursid. Uuringu ettevalmistamisel ning läbiviimisel keskenduti Pärnu linnale. Uuringusse ei kaasatud Audru, Tõstamaa ja Paikuse valda, mis haldusreformi tulemusel Pärnuga liideti.

Lõputöö uuringumeetodiks valiti kvalitatiivne uurimismeetod – intervjuu. Intervjuu on kasumlik uuringumeetod siis, kui kogutakse kvalitatiivset informatsiooni ning küsimustega on vajalik jõuda uuritava teema tuumikuni. (Brotherton, 2015, lk 188). Kvalitatiivne meetod jaguneb omakorda kaheks: deduktiivne ning induktiivne meetod. (Veal, 2011, lk 34–25) Antud uuring on ülesse ehitatud lähtuvalt deduktiivsest lähenemisest. Deduktiivne lähenemine tuleneb teooriast ja varasematest uuringute analüüsist, kus püütakse leida vastust kindlatele uurimisküsimustele. Enne analüüsi põhiosa läbiviimist moodustatakse teemakategooriad. (Kalmus, Masso & Linno, 2015)

Antud lõputöö raames viiakse läbi poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud (ehk süva-) intervjuud iseloomustab tema pikkus, tuumikuni jõudmine ning struktuur. Intervjuude kestus jääb enamasti poole kuni kahe tunni vahele. Süvaintervjuu innustab vastajaid rääkima, küsima lisaküsimusi ning intervjuueerija võib paluda intervjuueeritaval oma vastust põhjendada. Kuna intervjuu on poolstruktureeritud, siis sellest tulenevalt on iga intervjuu erinev, kuid neil on siiski ühine probleemi lahendamise eesmärk. (Veal, 2011, lk 239–240)

Selline meetod valiti sellepärast, et teada saada turismiprofessionaalide ning sihtkoha arendajate arvamusi ning vaateid (Konu, Tuohino & Björk, 2011, lk 15) Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamise kohta. Poolstruktureeritud intervjuumeetod valiti sellepärast, et tulenevalt vastaja vastustest, saaks intervjuud mõnes suunas rohkem edasi arendada. Selle tulemusena võivad välja tulla sellised aspektid, mille peale intervjuerija ise ei oleks tulnud.

Andmeanalüüsi meetodina kasutatakse antud lõputöös sisuanalüüsi. Kvalitatiivne sisuanalüüs tähendab seda, et uuritakse tekstide sisulist tähendust (Kalmus *et al.*, 2015). Antud lõputöö raames läbiviidud intervjuud lindistatakse, seejärel kuulatakse autori poolt läbi ning transkribeeritakse. Sellest tulenevalt erinevate intervjueritavate vastuseid võrreldakse ning tuuakse välja nende vaated Pärnust kui heaolusihtkohast ning piirkonna potentsiaalsetest arenguvõimalustest heaolusihtkoha nimetuse saavutamise suunas.

Valimi moodustamisel kasutati sihipärase valimi meetodit. Sihivalimi meetodi puhul otsitakse kindlate teadmistega osalejaid, kes sobiksid analüüsi koostamiseks. (Lewis-Beck, Bryman & Futing Liao, 2004, lk 885; Ilker, Musa & Alkassim, 2016, lk 4) Lõputöö valimi moodustasid Eesti, sh ka Pärnu linna turismiasjalised ja välisekspertid. Turismiasjalisi otsustati küsitleda sellepärast, et Pärnu linna arengukavas ei ole välja toodud heaoluturismi arendamist ega selle võimalusi. Intervjueritavate valikul keskenduti sellele, et neil oleks teadmised Eesti ja Pärnu linna turismimajandusest ning selle arengusuundadest. Samuti oli oluline, et nad hetkel tegutseksid turismisektoris ning tegeleksid Eestis turismimajanduse arendamisega.

Intervjueriti Pärnu Linnavalitsuse kahte esindajat, Pärnumaa Arenduskeskuse, Eesti Spaaliidu, Ettevõtluse Arenduskeskuse Sihtasutuse Turismiarenduskeskuse, Estonia Resort Hotel & Spa ning Pärnu Haigla Taastusravi- ja Heaolukeskuse esindajaid. Lisaks intervjueriti kahte väliseksperti, kellel on põhjalikud teadmised Pärnu linnast kui turismisihtkohast.

Välisekspertidega viidi intervjuud läbi oktoobris ja novembris 2018. aastal. Eestis, sh Pärnu linnas, tegutsevaid turismiasjalisi intervjueriti alates 2019. aasta märtsikuust kuni aprillikuuni. Intervjueritavatega lepiti kohtumine kokku e-kirja teel – määrati sobilik aeg

ning kohtumispaik. Kohtumistele eelnevalt olid välja töötatud konkreetsed intervjuuküsimused, millele sooviti intervjuu käigus vastuseid leida. Üks intervjuu kestis keskmiselt tund aega. Vastavalt intervjuu toimumistele on intervjuueeritavad tähistatud koodidega I1–I9.

Intervjuude eesmärk oli teada saada turismiasjaliste teadmisi heaoluturismi ja heaolusihtkoha põhimõtetest ning Pärnu linna potentsiaalset heaolusihtkohana. Lisaks uuriti kuidas tuleks Pärnu linna arendada, et piirkonnast saaks terviklik ning aastaringi köitev heaolusihtkoht (vt lisa 2). Oma uuringus lähtus autor olemasolevatest bassressurssidest ning kompetentsidest heaolusihtkoha arendamisel. Uuringu tulemuste ilmestamiseks on välja toodud ka kaldkirjas intervjuueeritavate tsitaadid.

2.2. Pärnu linna arendamine heaolusihtkohana uuringu tulemuste analüüs

Vastavalt teemaplokkidele uuriti intervjuude käigus turismiasjaliste käest, et mis on nende arvates heaoluturism ning mis on *wellbeing* ja *wellness* sõnade erinevus. Lisaks sooviti turismiasjaliste arvamust selle kohta, milline on nende arvates atraktiivne heaolusihtkoht ning missugused komponendid peaksid seal kindlasti olema.

Heaoluturism on intervjuueeritavate arvates turismivorm, kus külastaja tuleb sihtkohta selleks, et lõõgastuda, kasutada oma viibimise vältel mõnda spaad ning nautida head toitu. Terve oma reisi kestel on heaoluturistil sihtkohas hea ja mugav olla – seal on piisavalt vaba ruumi, rohelisust ning rannas olemise võimalus. Välja toodi ka asjaolu, et maailma erinevates paikades ei ole heaoluturismi komponendid samad.

Järgnevalt paluti intervjuueeritavatel seletada *wellness* ja *wellbeing* mõistete erinevusi. *Wellness* termini lahti mõtestamisel keskenduti peamiselt spaadele. Turismiasjaliste arvates, on *wellbeing* termin seotud inimese heaolu parendamisega ning ta võib, kuid ei pea, kasutama ka spaateenuseid. Mitmetes intervjuudes tuli välja arvamus, et *wellbeing* on pigem vaimse tähendusega sõna (inimene tunneb ennast sihtkohas hästi ning mugavalt) ning *wellness* on füüsilise tähendusega (külastajale on suunatud konkreetsed asutused, tegevused ja võimalused). Suurt erinevust nende kahe mõiste vahel ei nähtud –

mõlema heaoluvormi lahti mõtestamiseks toetuti vaimsele ja füüsilisele heaoludimensioonile, spaadele ning pakutavatele teenustele.

„... Wellbeing tähendab seda, et ühel inimesel on lisaks füüsiliselt ka emotsionaalselt sihtkohas hea olla, ta vaim puhkab... Wellness tähendab pigem füüsiliseid tegureid – asutused, näiteks spaad, ja erinevad tegevused, mida paigas teha saab.“ (I4)

Mõned turismiasjalised on arvamusel, et hetkel on *wellness* pigem siiski reklaamisõna, millega turiste enda juurde meelitada. Kui asutuses on keskmisest kallim interjööri ning teenust osutades kasutatakse kallimaid vahendeid, siis see ei tee neid veel *wellness* turismiteenust pakkuvateks ettevõteteks. Hetkel mitmed ettevõtted kas nimetavad ennast *wellness* keskuseks või pakuvad erinevaid *wellness* teenuseid, kuid tegelikkuses ei vastata kõrgetele heaoluteenuseid pakkuvate ettevõtete standartidele.

Intervjuudest selgus, et *wellness* ja *wellbeing* turismivorme osati iseloomustada ning oli üldine arusaam, et need ei ole üks ja sama asi. Peaaegu kõikidest intervjuudest selgus, et *wellness* on kitsam mõiste kui *wellbeing*. Kuid oli ka vastakaid arvamusi, kus *wellness* sõna peeti üldisemaks kui *wellbeing*. Intervjueeritavad keskendusid *wellbeing* turismi kirjeldamisel rohkem välistele teguritele, nagu näiteks maastik, ümbritsev loodus, veekogude olemasolu, linna atmosfäär. *Wellness* turismi mõiste seletamisel keskenduti aga spaadele ning konkreetsetele asutustele – ei arvestatud neid asutusi ümbritsevat loodust. *Wellness* heaolusihtkoht jääb turismiasjaliste arvates pigem ühe ettevõtte keskseks ning *wellbeing* sihtkohta arendades kaasatakse ka ettevõtet ümbritsev keskkond.

Wellness turismi seostati kõikides intervjuudes spaadega, seal pakutavate (hoolitsustega) ja toetavate teenustega (majutusega, toitlustusega ja vaba aja veetmise võimalustega). Oluliseks peeti ka veekomponendi olemasolu – asutuses peaks olema vähemalt üks basseini, kus inimesed saaksid lõõgastuda ja/või oma tervist parandada. Üksikutes intervjuudes mainiti, et *wellness* tasemel heaoluteenuseid pakutakse vähemalt nelja täрни spaades.

Wellbeing turismivormi seletamisel kerkis esile mitmeid erinevaid arvamusi. Ühe intervjueeritava arvates ei tuleks *wellbeing* turismi üldse käsitleda kui ühe eraldiseisva turismivormina – heaoluturism on seotud kõikide teiste turismivormidega ning ükskõik

millisel eesmärgil inimene reisib, panustab ta oma heaolu parendamisesse. Kuid samas käsitleti *wellbeing* turismi ka eraldi turismivormina. Sellise turismivormi all mõeldi, et inimest peab ümbritsema kaunis loodus ning maastik. Mitmes intervjuus tuli välja, et inimene saab reisi ajal parendada erinevaid heaoludimensioone – lisaks oma füüsilisele parendada ka oma vaimset, sotsiaalset ja keskkonnast tulenevat heaolu.

Wellness ja *wellbeing* turismi omavahelise eristamise teeb keerukaks see, et eesti keeles on ainult üks vaste, heaoluturism, mõlemale turismivormile. Seega on turismiasjalistel vajalik täpselt kindlaks määrata, millises suunas peaks Pärnu linna heaolusihtkohana arendama – kas *wellness* või *wellbeing*. Samas on need sõnad omavahel väga tihedalt seotud ning tihtipeale täiustavad üksteist.

„Mitmetes keeltes (kaasaarvatud eesti keeles) ei ole sõnadele wellness ja wellbeing kahte eraldi sõna nende kirjeldamiseks ning need kaks sõna on kokku pandud ühe sõna alla või on kasutusele võetud inglise keelsed sõnad.“ (I2)

Antud ploki viimaste küsimustega uuriti turismasjaliste käest milline on atraktiivne heaolusihtkoht ning millised on põhilised komponendid, mis heaolusihtkohas peaksid olema. Küsitletute arvates on aastaringi atraktiivne heaolusihtkoht selline, kus külastajal on igal aastaajal piisavalt erinevaid võimalusi oma vaba aja veetmiseks. Samuti peab sellises sihtkohas olema puhas õhk, hea ning pehme kliima (mitte väga kuumad suved ning lumised talved), puhas ja korrastatud avalik ruum, hea infrastruktuur, hea kohalik toit, heal tasemel majutusasutused ning spaade külastamise võimalus. Lisaks toodi välja ka, et atraktiivsel heaolusihtkohal peaks olema olemas olemas kvaliteedimärgised (nagu näiteks *Green Key*, *Michelini* tähed, EHE märgis), et külastaja teaks, milline kvaliteeditase asutuses on.

Mitmes intervjuus rõhuti sellele, et piirkonna ettevõtted peaksid oma teenuste ja/või toodete pakkumisel ja arendamisel arvesse võtma eelnevalt kokkulepitud heaolukontseptsioone. Ainult sellisel juhul tunneb turist, et piirkond on ühtne sihtkoht. Koht, kus on ainult mõni (kaks kuni kolm) heaolukontseptsiooni praktiseeriv ettevõtte, ei saa end nimetada heaolusihtkohaks. Antud juhul jääb heaolusihtkoht ainult ettevõtte põhiseks ning tervest piirkonnast ei teki turistil terviklikku pilti.

[illegible]

Ainult üksikutest intervjuudest tuli välja, et inimressurss ja ühiskonnas praktiseeritavad põhimõtted on heaolusihtkoha arendamisel väga olulised. Sellise sihtkoha arendamine peaks põhinema inimressursil, kelle jaoks on heaolu tähtsal kohal ning kes lähtuvad nendest põhimõtetest ka oma elustiilis. Kui sihtkohas elavad inimesed ise praktiseerivad heaolul põhinevat elustiili, siis on neil võimekus pakkuda seda ka turistidele – inimene peegeldab oma tundeid ja põhimõtteid.

29

Turismiasjaliste arvamused läksid nõudluse osas kahes erinevas suunas – ühest küljest on tekkinud teatud nõudlus heaolusihtkoha järele ning teisalt arvati, et otseselt nõudlust ei ole. Kuid enamasti nõustuti sellega, et inimeste reisikäitumine on aastatega muutunud. Nad on terviseteadlikumad ning harrastavad tervislikke eluviise ka reisimise vältel. Samas tuli välja ka arvamus, et inimestele meeldib reisides oma igapäevane elustiil unustada ning end „lõdvaks lasta“. Inimesed aina enam otsivad sihtkoha valikul looduslikke keskkondi, teraapia- ja ravivõimalusi. Ühes intervjuus mainiti, et kombineerides heaoluturismi taastusraviga võiks see sihtkohta rohkem turiste meelitada.

Need, kes arvasid, et otsest nõudlust ei ole tekkinud põhjendasid oma arvamust sellega, et sihtkoha arendajad panustavad ressursse, kuid tagasi saadakse vähe ning seda just nõudluse puudumise tõttu. Inimesed otsivad reisides pigem väärtuseid ja kasumlikkust (sihtkohas saaks lõõgastuda, ravida, olla õnnelik, stressist vabaneda ning energiat koguda), mitte konkreetseid sihtkohti. Selliseid väärtusi ja kasumlikkust saavad pakkuda ka piirkonnad, mis ei ole heaolusihtkohad. Näiteks toodi, et Austrias ning Saksamaal on tekkinud olukord, kus heaoluturismiteenuseid pakkuvaid ettevõtteid on rohkem kui neid teenuseid tarbivaid külastajaid. Kuid see ei tähenda, et sihtkoht ei peaks ennast arendama suunas, kus külastajal oleks võimalik lõõgastuda ja energiat koguda.

Rahvusvahelise turismimajanduse tulevik hõlmab endas teenuste ja raviprotseduuride personaalsemaks muutumist ning erinevate mooduste ja lähenemiste integreerimist, mis looks reisile veelgi lisandväärtust. Lisaks toodi välja ka nutikate lahenduste olemasolu. Peamisteks teguriteks, millest külastaja oma reisi vältel aina enam eemale sooviks saada, nimetati liigset stressitaset, tehnoloogiavahendite kasutamist ja traagiliste ning poliitiliste uudiste kajastamist.

Spaad on üks lahendustest kuidas nende probleemide eest, vähemalt mingiks ajaperioodiks, põgeneda. Sellest tulenevalt muutuvad spaad veelgi atraktiivsemateks. Turismiasjalised loodavad, et spaade külastamine (sealhulgas ka hoolitsuste kasutamine) muutub kättesaadavamaks igale inimesele (eelkõige kohalikule elanikule). Spaades enam ei piisa vaid veeprotseduuride pakkumisest, inimesed soovivad reisil saada rohkem integreeritud kogemusi. Kombineeritud võiksid olla spaahoolitsused ja -protseduurid, erinevaid aktiivsed tegevused, tervislikud toidu- ja joogivalikud ning hariduslikud komponendid (näiteks nõustamine terviseteemadel).

Eesti turismi tulevikust rääkides arvati, et tulevik on pigem helge ning iga aastaga muutuvad näitajad stabiilselt paremaks. Soome turist jääb ikkagi fookusesse, kuid tuleks keskenduda pigem sellele, et kuidas noorem generatsioon Eestisse meelitada. Tulevikus tuleks turismiteenuste kvaliteeti üleeestiliselt ühtlustada ning mõelda sellele, et millistel sihtturgudel saaks koostööd (näiteks erinevate linnade vahel) tõhusamaks muuta, tagades sellega paremaid tulemusi.

Pärnu linna turismimajanduse tulevikuks ennustatakse seda, et Pärnu jääb number kaks sihtkohaks Tallinna järel. Edasiseks arenguks peeti oluliseks täpselt läbi mõelda, millist turisti sihtkohta eelkõige soovitakse ning sellest tulenevalt turundada Pärnut konkreetsetele sihtrühmadele. Samas tuleks jätkata turundustegevustega juba olemasolevatel turgudel (Soome, Läti, Rootsi, Saksamaa ja Venemaa). Kuid lisaks nendele turgudele soovitakse rohkem turiste Inglismaalt ning Aasiast. Hetkel on veel Pärnu suhteliselt tundmatu sihtkoht, eriti kaugematel turgudel.

Linna turismimajanduse arendamise peamiseks plaanideks on spaade ümber tekitada väga heal tasemel avalik ruum ning kasvatada linnas pakutavate erinevate tegevuste arvu. Plaanis on arendada välja täies mahus rannajoon ning kesklinna avalik ruum. Lisaks soovitakse Pärnusse luua aastaringselt tegutsevat ning atraktiivset turismiobjekti – intervjuudes nimetati seda „Pärnu enda AHHA Keskuseks“. Lähiaastatel on oodata Pärnusse ka lennujaama, mis aitaks hetkelise ligipääsetavuse probleemiga. Lisaks on edaspidi vaja tegeleda teenindusekvaliteedi ning pakumiste hinnataseme ühtlustamisega. Pärnus on hetkel teenindusekvaliteet ebaühtlasel tasemel (sõltuvalt nii asutusest kui ka hooajast) ning puuduvad soodsamad pakumised – Pärnu on kallis sihtkoht kuhu puhkama tulla, seda eriti veel suveperioodil.

Kolmandat teemaplokki läbiv teema oli heaolusihtkoha arendamine. Turismiasjalistelt küsiti Pärnu unikaalse müügipunkti kohta. Lisaks uuriti linna infrastruktuuri hetkeolukorda ja tulevikuplaane. Samuti taheti teada kas Pärnul on olemas heaolusihtkoha arendamiseks vajaminevaid ressursse.

Selleks, et erinevatel turgudel läbi lüüa on vaja Pärnu linnal oma unikaalset müügipunkti (*unique selling point*), millele turundusel rõhuda. Pärnu unikaalse müügipunktina toodi välja asjaolu, et külastaja saab jalutada rannas ning samas külastada metsa, nautida

kvaliteetseid spaades pakutavaid hoolitsusi ning kogeda kohalikku kultuuri (kasvõi näiteks toidu näol). Peamisteks asjatundjate poolt nimetatud märksõnadeks olid: rand, tegutsevad spaad, puhas ja turvaline keskkond ning linnapildis olev loodus ehk pargid. Siinamaani ei ole suudetud linnasisese loodusega turundussõnumeid väga hästi müüa. Pärnu on tuntud suveperioodil ranna ning madalperioodil spaade poolest. Nõustuti, et linnal on potentsiaali palju enamaks, just külastajale pakutavate müügipunktide osas.

Väga heal tasemel infrastruktuur on vajalik selleks, et Pärnut kaalutaks potentsiaalse reisisihtkohana. Intervjueeritavad olid arvamusel, et hetkel ei ole ligipääsetavus linna kõige parem. Peamiselt ainus võimalus on linna saada mööda maanteed, kas siis bussi, enda või renditud autoga. Kuid see on ajakulukas ning turist vaatab sihtkohti, kuhu saab kiiremini ning odavalt kohale. Lisaks toodi välja ka, et Pärnusse on võimalik tulla oma jahiga või kruisilaevaga mööda vett, kuid seda kasutatakse vähesel määral. Eestis ei ole palju erinevaid pikamaa lennu- ning raudteeühendusi, mis muudaksid sihtkohta jõudmise kiiremaks ja lihtsamaks. Pärnusse oodatakse RailBalticu valmimist, tänu millele saaksid külastajad tunni ajaga nii Tallinnast kui Riist Pärnusse. Mööda maanteed ligipääsetavus on mingil määral muutnud Pärnu läbisõidu sihtkohaks ning keeruline on saada külastaja linna ka ööbima, seda eriti väljaspool tipphooaega.

Linnasisene infrastruktuur on kõikide turismiasjaliste arvates väga hea. Linnas on korrastatud ja valgustatud teed ning tänavad. Suveperioodil, kus ilusa ilmaga on linnas väga palju inimesi, on seal tagatud hea kord. Lisaks olid turismiasjalised rahul Pärnu linnas olevate matkateedega, jalgrattateedega ning ka rannajoonega ja mingil määral ka seal oleva promenaadiga. Pääaegu kõigis intervjuudes tuli välja, et rannaala soovitakse veelgi edasi arendada ning selleks on juba plaan välja töötatud.

Üldine arvamus oli, et Pärnus on piisavalt inimese heaolu suurendamisele suunatud ettevõtteid. Kuid tipphooajal (maist kuni septembrini) võib olla sellistest asutustest puudus. Peamiselt mõeldi asutuste all spaasid ning spaahotelle. Sel perioodil külastab linna rohkem turiste ning heaoluteenuseid kasutavad ka teistel eesmärkidel linna tulnud turistid. Kuid Pärnu linna turismivaldkonda arendatakse aina edasi – varsti avatakse uus spaa ning rannaäärde on projekteeritud uus hotell.

Ühes intervjuus toodi välja, et Pärnu linn, arvestades seda, mida hetkel külalistele linnas pakutakse, on kusagil heaolu- ja raviturismi sihtkoha vahel – linn ei ole päris üks ega teine, vaid hõlmab endas mõlemast turismivormist erinevaid aspekte. See jällegi teeb Pärnust terviseturismi sihtkoha ning antud suunal arenemine oleks linnal hetkel kõige lihtsam. Integreerides terviseturismi heaoluturismiga on Pärnul suurem potentsiaal kutsuda terviseturiste tagasi heaoluturistidena. Kuid kõigi intervjuude käigus arvasid turismiasjalised, et hetkel Pärnu on juba mingil määral heaolusihtkoht, seda eelkõige just suveperioodil. Sel ajal on külastajal võimalus nautida päikest rannaliival ning samas külastada väga kõrgetasemelisi spaasid.

Järgneva küsimusega uuriti turismiasjalistelt erinevate heaolusihtkoha komponentide olemasolu kohta, mida käsitleti töö teoreetilise osas läbi Voigt ja Pforri vaate (vt ptk 1.2., lk 16–17). Intervjueeritavatele loetleti erinevaid heaolusihtkoha komponente. Iga komponendi juurde toodi ka näiteid, et mida antud element endas hõlmab. Turismiasjalised on arvamusel, et Pärnu linnal on juba olemas mitmeid looduslikke ressursse, mis aitavad kaasa heaolusihtkoha arendamisele. Kõik intervjueeritavad mainisid Pärnu rannajoont ning linna parke. Lisaks nendele mainiti ka metsa ja jõe olemasolu, ürtide ja ravitaimede olemasolu rohealadel, puhas õhk, avar linnaruum (piisavalt vaba ruumi liikumiseks), linna geograafiline asend ning kliima – neli aastaaega. Üks intervjueeritav oli arvamusel, et Pärnu linnas on kõik, teoorias näidetena välja toodud, looduslikud ressursid olemas.

Ilmnes ka arvamusi, et linnal ei ole palju unikaalseid loodusressursse – ainukesed ressursid, mis välja toodi olid roheluse rohkus ning mineraalvee puurkaevud rannapiirkonnas. Kuid need on hetkel kinni ning kasutamata. Kõik turismiasjalised ei olnud samal meelel mineraalvee puurkaevude osas. Hetkel on see veel suust-suhu levinud legend ning seda ei usuta enne, kui sealt tõesti mineraalvett kätte saab. Intervjueeritavad küll mainisid Pärnu parke, kuid tuli välja fakt, et suur osa linna rohealadest on looduskaitse all ning üheks suureks väljakutseks on nende haldamine ja hooldamine. Lisaks toodi välja, et rannaäär on väljaspool suvehooaega suhteliselt kasutamata piirkond.

Kultuursete ressursside all toodi enim välja saunakultuuri, erinevaid saunarituaale, spaahoolitsusi (näiteks mudal põhinevad hoolitsused) ja Eesti toidukultuuri tutvustavaid ja/või kohalikke tooraineid kasutavaid toitlustusasutusi. Pärnu linnas pakutakse võimalust

külastada modernset suitsusauna (traditsioonilist suitsusauna saab külastada Pärnu maakonnas). Intervjuudest selgus, et külastaja siiski soovib kogeda kohalikku kultuuri ning traditsioone. Kohaliku kultuuri tutvustamiseks on loodud suveperioodiks projekt nimega „*Like a Local*“, kus kohalikud elanikud teevad turistidele Pärnu kesklinnas giidituure. Lisaks nimetati ka järgmiseid Eesti kultuuri tutvustavaid asutusi Pärnu linnas: Endla Teater, Pärnu Kontserdimaja, Pärnu Muuseum ning kultuuriüritusi korraldavaid seltsinguid, organisatsioone ja ettevõtteid.

Ajalooliste ressurssidena nimetati Esimese Vabariigiaegset kuurortpärandit ja Oskar Brackmanni poolt loodud parke ja alleesid. Kuurortpärandist tulenevalt ühineb Pärnu ka Euroopa Ajalooliste Kuurortlinnade Liiduga. Arhitektuuri kohapealt arvati, et Pärnu on veel avastamata pärl – näiteks on Pärnu linnas säilinud mudaravila hoone ja funktsionalistlikus stiilis villad. Spirituaalsete ressursside all toodi välja ainult joogateenust ja meditatsiooni pakkuvad ettevõtted. Kuid selgus, et neid teenuseid pakkuvad ettevõtted on vähe tuntud külastajate seas.

Täiendava ja alternatiivse meditsiini kasutamise võimalustena toodi välja ravivõimalused erinevates spaades, Pärnu Haigla Taastusravi- ja Heaolukeskuses ning Hiina Meditsiinikeskuses. Pärnus on turistidel võimalik osa saada kupu- või kaaniteraapiast. Arvati, et heaoluturism võiks olla üheks müügipunktiks madalhooajal olla koos raviturismiga. See aitaks selgesti eristatavat madalhooaega Pärnu linnas lühendada.

Kohaliku kogukonna heaoluga seonduva elustiili puhul arvati, et antud valdkonnas saaks veel palju ära teha. Linn aktiivselt tegutseb ning panustab oma elanike terviseteadlikkuse tõstmisesse ning vastavate ressursside loomisesse. Järjest enam on kohalike elustiil tervise parendamise ja/või hoidmise poole kalduv. Sellest tulenevalt on linna ja linnast väljapoole rajatud mitmeid kilomeetreid kergliiklusteid. Linna planeerides on esmatähtis kohalik elanik ning tema võiks oma tervisliku elustiiliga inspireerida ka linna külastajat. Ühest intervjuust selgus, et Pärnu on ainukese linnana Eestis Maailma Terviseorganisatsiooni tervislike linnade võrgustiku liige.

Inimressursside ja nende kompetentsiga on intervjueeritavate arvates keskpäraselt – kõikides tegutsevates heaoluasutustes on hea kompetentsiga töötajad. Probleemiks on inimressursi pidev puudujääk ja ebaühtlane klienditeenindustase. Rannaäärsel alal on see

kõrgem kui mujal Pärnu linnas. Kui turist väljub oma valitud heaoluasutusest ning suundub kesklinna või linnaäärde, võib ta kogeda väga erinevat klienditeenindustaset. Selline kogemus ei loo turistile Pärnust terviklikku heaolusihtkoha tunnet.

Heaolupõhise superstruktuuriga on Pärnu linnas väga hästi – hetkel on olemas spaakuurordid, -hotellid ja elustiili kuurordid. Spirituaalset kuurorti Pärnu linnas ei ole, kuid maakonnas asub Leesoja kuurort, mis reklaamib ennast kui spirituaalne kuurort (külastatakse religioossetel ja vaimsetel eesmärkidel). Hetkel ei ole sellise kuurordi järgi tekkinud linnasiseselt nõudlust, kuid samas selle vastu võiks turistidel huvi olla – tegutsevad joogastuudiod suudaksid praegu mingil määral seda vajadust veel rahuldada.

Lisaks on Pärnus palju üritusi, mis keskenduvad tervislikuma elustiili edendamisele. Pärnus on mitmeid spordiüritusi, näiteks suusaüritused talvel, erinevad jooksud linnas, soojematel ilmadel iganädalased jooksud rannas, ning spordimesse, kus tutvustatakse ja jagatakse informatsiooni kohalikele erinevate spordivõimaluste kohta. Samuti on linnas mitmeid kultuurisündmuseid, mis demonstreerivad tervislikku toitu ning võimalusel ka kohalikku toorainet, näiteks Restoranide- ja Kohvikute nädal ja Taimetoidu festival. Lisaks toimub suvel ka surfilaager, mis demonstreerib inimestele aktiivseid tegevusi veel.

Heaoluteenuste läbipõimimisel teiste teenustega tuleks mõelda sellele, et turist, kes on linnas veetnud juba paar päeva, otsib varinate, et mida väljaspool linnaruumi saaks teha. Hetkel teevad koostööd näiteks majutusasutused spaadega, et pakkuda ühist paketti. Kuid heaoluteenuseid on keeruline integreerida teiste teenustega Turismiseaduse muudatuse tõttu. Selleks, et integreeritud pakette oma külastajatele pakkuda peavad näiteks spaad end registreerima reisikorraldajana. Sellest tulenevalt on jäänud ühiseid pakette vähemaks. Teenuste integreerimisel läksid intervjueritavate arvamused kaheks – mõningad arvasid, et seda peaks veelgi enam tegema ning teised ei näinud vajadust teenuste pakettimisel.

Järgnevalt küsiti intervjueritavate käest nende arvamust selle kohta, et kas ja kuidas tuleks Pärnu linna arendada heaolusihtkohana. Lisaks toodi intervjuudes toodi välja see, et kõrg- ja madalhooaja erinevus on väga suur ning seetõttu käsitles autor antud teemat eraldi küsimusena. Intervjueritavad tegid ka väga huvitavaid ettepanekuid selle kohta, et

kuidas tuleks Pärnu linna heaolusihtkohana arendada ja millised on takistavad tegurid linna arendamisel.

Turismispetsialistid olid kõik samal arvamusel, et Pärnu linna potentsiaali heaolusihtkoha arendamisel tõstavad juba linnas olemasolevad ressursid. Näiteks on peale spaade Pärnus juba olemas vahelduv loodusmaastik, huvitav toidukultuur ja linna arhitektuur. Turist saab nautida erinevaid spaahoolitsusi (näiteks mudahoolitsusi), loodust, kohalikkust toorainest valmistatud toitu, puhast õhku, rahu ja vaikust. Hea ilma korral saab ta jalutada rannas, seejärel külastada metsa, kus saab korjata taimi, marju ja seeni. Sellest tulenevalt olid kõik asjalised nõus, et Pärnu linna võiks aktiivsemalt hakata arendama heaolusihtkohana.

Heaoluturismil on väga hea maine juba erinevate turgude seas üle maailma ning see meelitaks piirkonda uusi turiste. Heaolusihtkohtade vahel on suur konkurents ning potentsiaalseid turiste on suhteliselt vähe. Näiteks toodi välja, et Eestisse on väga oodatud Aasia turistid, kes on huvitatud just heaolusihtkohtadest. Jaapani ja Korea turistid võiksid reisida Eestisse metsas toimuva teraapia pärast. Jaapani teadlased leidis tõestust sellele, et metsateraapia on ühe indiviidi heaolule väga kasulik (intervjueeritava viide Song, Ikei ja Miyazaki 2016. aasta uuringule) ning sellest tulenevalt on antud piirkonna turistid sellisest teenusest aina enam huvitatud.

Pärnul on palju kasutamata potentsiaali heaolusihtkoha arendamiseks. Mitmetes intervjuudes käis läbi mõte sellest, et rannajoont võiks veelgi pikendada ning sinna äärde rajada erinevaid võimalusi aktiivsete tegevustega tegelemiseks, ka madalhooajal. Lisaks mainiti teeninduse ebaühtlast taset, nii linna sees kui ka üle eestiliselt. Nagu eelnevalt mainitud, siis lähtub rannaäärne piirkond teenuste pakkumisel heaolu põhimõtetest, kuid sarnane mõtteviis ei ulatu ülejäänud linna piiresse. Seega peaks tegelema teeninduse taseme ühtlustamisega.

Intervjuudest selgus, et Pärnu linnas olevaid metsaalasid võiks heaoluturismi arendamisel rohkem ära kasutada ning seda just peamiselt rahu ja vaikuse eesmärgil. Luua näiteks rahumetsad, kus inimesed saavad vabas õhus mediteerida ning nautida looduse erinevaid hääli. Lisaks rahumetsa kontseptsioonile mõeldi samuti metsas läbiviivatele

giidituuridele, mille käigus turistid saavad korjata endale erinevaid marju, seeni ning taimi, mida nad saaksid pärast ise tarbida.

Intervjueeritavate poolt toodi veel välja ka mitmeid erinevaid ideid heaoluteenustest, mis võiksid külastajale Pärnu linnas saadaval olla. Talvisel ajal võiks linnapildis rohkem ära kasutada jäätunud veekogusid, et pakkuda erinevaid võimalusi füüsilise tegevusetega tegelemiseks (uisutamine) või kohaliku kultuuri tutvustamiseks (kalapüük Pärnu jõel). Rannaalal võiks olla rohkem erinevate aktiivsete tegevuste varustuse laenutajaid, näiteks kõndimiskeppide ja tõukerataste rentimise võimalus.

Kuid siiski tuleks linna arendades esmalt arvestada kohaliku elanikuga. Turist tuleb piirkonda ainult lühikeseks perioodiks, kuid elanik viibib seal igapäevaselt. Seega linna arendades peab eelkõige mõtlema sellele, et kõik kohalike elanike ootused ja vajadused oleksid rahuldatud ning alles siis hakata mõtlema keskkonna arendamisele, mis on sobilik heaoluturistile.

Takistava tegurina heaolusihtkoha arendamisel toodi välja kliima, millest tulenevalt on keeruline saavutada aastaringi köitvat ja aktiivset heaolusihtkohta. Kui turundada ainult spaasid kui eraldiseisvate heaolusihtkohtadena, siis võiks see olla aastaringi atraktiivne ning aktiive sihtkoht – inimesed saaksid oma aega veeta sisetingimustes. Kuid Pärnu linnast see terviklikku heaolusihtkohta ei loo, sest inimesed külastaksid ainult spaasid. Talveperiood on Eestis külm ja pime, Pärnus on tänavad suhteliselt inimtühjad ning suuremaid rahvaüritusi, mis kutsuks linna külastama, sellel ajal ei toimu.

Heaolusihtkoha arendamise teeb keeruliseks see, et Eestil ei ole palju otselende maailma erinevatest piirkondadest ning riik on üsnagi tundmatu sihtkoht. Pärnu võiks olla uus sihtkoht rahvusvahelisel turismiturul – mida kaugemale Eestist vaadata, seda eksootilisemaks see potentsiaalse sihtkohana muutub. Kui soovitakse tulla näiteks Aasiast, siis Eestisse ei ole võimalik otse lennata, tuleb ümber istuda Helsingis.

Hetkel on Pärnu tuntud peamiselt suvise puhkuskohana, eelkõige rannaääre tõttu. Sellest tulenevalt on Pärnus selgesti eristavad madal- ja kõrghooaeg. Heaolusihtkoha arendamine aitaks lühendaks madalhooaja pikkust. Heaoluturism aga ei taga, et aastaringi on sihtkohas turiste. Novembrist kuni veebruarini oleks ikkagi linnas rahulikum hooaeg.

Antud perioodil saaks arendada küll erinevaid talviseid tegevusi, kuid ei saa garanteerida piisava lume olemasolu.

Tallinnas on praegu olulisel kohal konverentsiturism ning see oleks üks viis kuidas potentsiaalsele heaoluristile tutvustada Eestit kui atraktiivset heaolusihthohta. Konverentsiturismi saaks ühendada heaolurismiga, sest vahemaad on Eestis väga lühikesed ning päev Pärnus veeta võiks olla üks võimalikest valikutest. See tutvustab konverentsituristile erinevaid võimalusi Eestis puhkamiseks ning ta võiks oma perega siia uuesti tagasi tulla, kuid kui heaoluristina. Konverentsituristid külastavad sageli oma konverentsi käigus külastatud sihtkohta uuesti.

Linna arendamisel tuleb täpselt kindlaks teha, milliseid turiste piirkonda soovitakse – kas Pärnusse soovitakse pigem vanema generatsiooni esindajaid või nooremaid, sest need kaks sihtrühma hästi ei segune. Nagu eelnevalt mainitud soovitakse suunata turundustegevused pigem noorema generatsiooni soomlaste peale (vähemalt alustada antud turust), sest vanem generatsioon ei reisi enam sageli. Eestit külastavad heaoluristid võiksid potentsiaalset olla alates 35 eluaastast ja vanemad.

Selleks, et Pärnu oleks atraktiivne heaolusihthoht heaoluristi jaoks tuleb spetsiaalselt tema jaoks koostada reisipakette, mis sisaldaks piirkonnas unikaalseid tegevusi, mida ta kusagil mujal ei koge. Tänapäeval on palju erinevaid sihtkohti, kuhu saab kiiremini ning mugavamalt kui Eestisse. Seega peab Pärnu oma külastajale pakkuma midagi väga unikaalset ning atraktiivset, et ta kaaluks piirkonda oma potentsiaalse reisisihtkohana.

On oluline, et kõik piirkonna ettevõtted teeksid koostööd ning töötaksid ühise eesmärgi ja visiooni nimel. Linn ei saa ennast üksi arendada (ega turundada), vaid kõik linnas tegutsevad ettevõtted peaksid töötama samadel põhimõtetel ja väärtustel. See muudab linna, kui terviku, arendamise (ja turundamise) lihtsamaks. Pärnu on tuntud ka kui pereturismisihthoht. Heaolusihthoht arendamine ei tohiks olla ainus suund, kus linn soovib edasi areneda – tavaliselt on sihtkohal näiteks viis erinevat arengusuunda ning heaolurism on üks neist.

Konkurentsivõime kohapealt toodi välja see, et mitmeid sihtkohti Euroopas on juba pikemalt aega arendatud ja turundatud heaolusihthoht (näiteks Soome ja Austria) ning

nad on juba sellepoolet rohkem tuntud. Heaolusihtkoha arendamine annaks Eestile eelise teiste Baltiriikide ees (Läti on pigem taastusravi sihtkoht ning Leedus pakutakse oma külastajatele sanatooriumite külastamise võimalust). Lätis ja Leedus ei ole nii kõrgel tasemel spaasid kui on seda Eestis, sh Pärnus. Kuid ka Eesti piires on mitmeid linnasid (ehk potentsiaalseid sihtkohti), kus pakutakse kõrgel tasemel spaateenuseid, näiteks Haapsalu, Kuressaare ja Narva-Jõesuu. Nendes kohtades on spaade ning nende pakutavate teenuste hinnad odavamad kui Pärnus. Pärnu linna asukoht on riigipildil parem kui eelnevalt mainitud linnadel – linna läbib riiklik maantee.

Intervjueeritavate hulgas küsitleti ka kahe heaoluteenuseid pakkuvate ettevõtete juhte. Kaasatud ettevõtted esindasid nii *wellbeing* kui ka *wellness* põhimõtetel tegutsevaid ettevõtteid Pärnus. Nende käest küsiti nende ettevõttepõhiseid küsimusi. Antud küsimused olid omakorda jaotatud kolme teemaplokki: heaolusihtkoha komponendid (täpsemalt heaoluteenused ja -tooted), heaolusihtkoha külastajad ja heaolusihtkoha arendamine.

Pärnu linna heaoluasutustes pakutakse erinevaid heaoluteenuseid, mille käigus kasutatakse muuhulgas eestimaiseid tooteid. Näiteks pakutakse Pärnu spaades kasepunaga kehahoolitsust, turba ja mee kehahoolitsust, mudamassaaži mähiseid ja soolakristallidega hellitust soolalaua. Lisaks pakutakse heaolukeskustes üldiselt heaolu parendamisele suunatud massaaže, soojaravi, soolaravi, külmaravi ning treeninguid. Uuringusse kaasatud ettevõtetes otsustati pakkuma hakata heaoluteenuseid sellepärast, et ühiskonnas on heaolu osatähtsus aina rohkem kasvamas. Lisaks toodi välja ka see, et ravituristide osakaal on vähenemas – uuem generatsioon soovib pigem kasutada heaoluteenuseid.

„...Ravituristide osakaal on aastatega vähenenud ning uus, peale kasvav, generatsioon on pigem huvitatud heaoluteenustest ning nad on tervemad kui ravituristid...“ (I9)

Pärnu heaoluteenuseid pakkuvate asutuste heaoluturistid on keskmiselt 30–40 aastates naisterahvad, kes töötavad ning on terviseteadlikud. Sellises vanuseklassis olevad naisterahvad turundavad asutuses olevaid teenuseid väga hästi – nad räägivad nendest ning soovivad kogetud heaoluteenuseid oma tuttavatele ning sõpradele (sh ka meessõpradele). Heaoluturist ostab nii hinda kui kvaliteeti, seega hinna ja kvaliteedi suhe

peab paigas olema. Nende peamine reisimise motivatsioon on lõõgastuda, külastada spaad ja sauna, kasutada erinevaid hoolitsusi. Nad on uudishimulikud turistid, kes külastavad ühte ettevõtet ühe korra ning siis liiguvad edasi. Samas on ka korduvkülastajaid, kuid neid on tunduvalt vähem. Peamiselt kasutavad heaoluteenuseid eestlased, soomlased ja lätlased ning spaahotellis viibitakse keskmiselt kaks ööd.

Järgnevad kolm küsimust keskendusid heaolusihtkoha arendamisele läbi ettevõtte vaatenurga. Heaoluteenuseid pakuval personalil peab olema erialane haridus ning otsest väljakoolitamist ettevõtte ei tee. Mõned klienditeenindajad on sõbralikumad ja abivalmivamad kui teised ning klienditeeninduse tase sõltub väga suuresti ka näiteks hooajast ning võib kõikuda ka seetõttu, et teenindaja ei suuda oma emotsioone hästi varjata. Kuid inimressursist on peaaegu alati puudus.

Pärnu erinevad ettevõtted teevad omavahel väga tihedalt koostööd. Asutuste lõikes jagatakse kogemusi ning korraldatakse koos erinevaid üritusi (kas siis partneritena või sponsoritena). Lisaks soovitatakse külastada nii linnas kui ka maakonnas erinevaid turismiobjekte. Kuid koostöö sõltub väga palju asutuste esindajatest – mõnes kohas ei ole inimest, kes oleks nõus koostööd tegema ning ta näeb kõiki oma konkurentidena. Kui ettevõttes on selline inimene, siis asutuste vaheline koostöö kannatab.

Mõlema ettevõtte esindajad täheldasid konkurentsivõime kasvu, kuid seda läbi erinevate aspektide. Ühe ettevõtte puhul eristab teda konkurentidest see, et ta pakub lisaks traditsioonilisele haiglateenusele ka lisandväärtust ning asutus loob keskkonna, kuhu ei pea ainult halva tervise tõttu minema. Teise ettevõtte esindaja täheldas konkurentsivõime kasvu tänu ümberehitusele ning kõrgema taseme omandamisele, sest linnas on veel ainult üks ettevõtte, kes pakub nii kõrgel tasemel heaoluteenuseid.

3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD PÄRNU LINNA KUI HEAOLUSIHTKOHA ARENDAMISEKS

Järgnevas peatükis on kajastatud autori poolt tehtavad järeldused. Need tulenevad eelnevas peatükis olevast sisuanalüüsist ning töö esimeses peatükis kajastatud teooriale tuginedes. Järeldused ja ettepanekud toetuvad samadele teemaplokkidele, mis on välja toodud ka töö eelnevas peatükis (vt ptk 2.1., lk 23). Töö autor teeb ettepanekuid Pärnu Linnavalitsusele ja SA Pärnumaa Arenduskeskusele, kuidas arendada Pärnu linna aastaringi köitvaks heaolusihtkohaks.

Heaoluturism ja -sihtkoht on suhteliselt uudsed terminid turismimajanduses. Seetõttu uuriti turismiasjalistelt nende definitsiooni heaoluturismi mõistele. Hjalager, Tervo-Kankare, & Tuohino (2016, lk 380) ja Pesonen, Laukkanen, & Komppula (2011, lk 305–306) on oma uuringutes välja toonud, et heaoluturism hõlmab endas füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu parendamist ning rõhub pigem emotsionaalsetele ja vaimsetele motivaatoritele. Ka enamus intervjueeritavatest on samal arvamusel, et heaoluturismi käigus parendatakse oma heaolu, kuid eelkõige ainult füüsilist ning vaimset heaolu.

Lisaks käsitlevad heaoluturismi Csirmaz & Pető (2015, lk 756), Stănciulescu, Diaconescu & Diaconescu (2015, lk 159) ning Tuzunkan (2018, lk 653) kui turismivormi, mille võtmeelementideks on vastutus enese ees, jooga, tervislik toit, lõõgastumine, kohaliku kultuuriga tutvumine, stressi maandamine, erinevad massaažid, vannid ja spaad. Ka intervjueeritavad töid heaoluturismi iseloomustamisel välja järgnevad aspektid: heaolu võimaldav looduskeskkond ja atmosfäär, tervislik toitumine, lõõgastumine, stressi maandamine, massaažiteenuse kasutamine ja spaade külastamine. Vähesel määral mainiti ka kohaliku kultuuriga tutvumist. Seega lõputöösse kaasatud turismiasjaliste arusaam heaoluturismist on küllaltki sarnane autorite käsitlustega.

Pesonen *et al.* (2011, lk 305) ja Konu (2015, lk 5) väidavad, et *wellbeing* turism on pigem seotud looduslike ressurssidega ning maapiirkondadega. Lõputöösse kaasatud

turismiasjalised on ka arvamusel, et *wellbeing* turism põhineb loodusel ning on seotud ümbritseva keskkonnaga. Pesonen & Tuohino (2017, lk 146) väidavad, et *wellness* turismi iseloomustab nelja- ja viietärni hotellid, spaade olemasolu ning kõrgetasemeline teenindus ja luksuslike toodete kasutamine. Intervjueeritavad toetuvad *wellness* turismivormi kirjeldamisel peamiselt autorite poolt käsitletud üksikutele elementidele – spaadele ja kõrgetasemelisele majutusele. Teoorias on *wellness* turism aga laialdasem mõiste. Võib järeldada, et heaolutemaatika on paljudele turismiasjalistele alles suhteliselt võõras. Sellest tulenevalt võiks SA Pärnumaa Arenduskeskuse eestvedamisel korraldada töötubasid või infopäevi, mille käigus tutvustatakse linna ettevõtjatele heaolutemaatikat, olulisemaid mõisteid ning nende sarnasusi ja erinevusi. See võimaldaks asjakohase sõnavara valimist ja kasutamist ingliskeelsetes turunduskanalites.

Töö teoreetilises osas lähtuti heaolusihtkoha mõiste seletamisel Soome piires defineeritud mõistest. Heaolusihtkoht on piirkond, kus külastajat ümbritseb atraktiivne loodus, seal tegutsevad mitmed heaoluteenuste ja -toodete pakkujad, kes kasutavad oma tegevustes kohalikke ressursse. Piirkonnas on vajalik infrastruktuur ning majutus-, toitlustus- ja teisi asutusi, kus külastaja saaks oma heaolu parendada. (Konu & Pesonen, 2018, lk 4; Tuominen, Binder, Dvorak, Husak, Illing, Lange, ... Schmidt, 2015)

Intervjueeritavate arusaam heaolusihtkohast üldiselt ühtib teoreetilises osas välja toodud seisukohtadega. Küsitletud turismiasjalised arvasid, et heaolusihtkoht on piirkond, kus on atraktiivne loodus, meri, puhas õhk, pehme kliima, heal tasemel infrastruktuur, kõrgel tasemel majutusasutused, kohalikku ja head toitu pakkuvad toitlustusettevõtted ning spaade külastamise võimalus. Turismiasjalised tõid välja, et eelnevalt tuleks piirkonnas kokku leppida, millist heaolusihtkoha kontseptsiooni soovitakse arendada.

Sellest tulenevalt tuleks koostöös linnas tegutsevate turismiasjaliste, SA Pärnu Arenduskeskusel ja Pärnu Linnavalitsusel välja töötada Pärnu linna kui heaolusihtkoha arengustrateegia, kus võiks kirjas olla eesmärk (eesmärgid) ning visioon, mille poole linna turismiasjaliselt ühiselt püüdleval. Lõputöö teooriaosas anti ülevaade Euroopa tuntumatest kohalike loodusressurside ja kliimatingimusi arvestavatest heaolusihtkohtade arengustrateegiatest (nt *Nordic wellbeing*, *lake wellness*, *forest wellness* jt). Pärnu kui heaolusihtkoha arendamisel võiks kaaluda meretemaatika esiletoomist (*coastal wellbeing destination*; *coastal wellness destination*).

Voigt & Pforr (2014, lk 292–296) käsitlevad heaolusihtkohta kui piirkonda, millel on olemas järgnevad tuumikressursid ja -kompetentsid: loodusressursid, kultuursed, ajaloolised ja spirituaalsed ressursid, täiendava ja alternatiivse meditsiini kasutamise võimalused, kohaliku kogukonna meelestatus ja heaoluga seotud elustiil, inimressursid ja nende kompetentsid, heaolupõhine superstruktuur, heaolupõhised sündmused, heaolu läbipõimimine teiste piirkonnas pakutavate teenustega. Peaaegu kõik teoorias käsitletud komponentidest sai nimetatud ka intervjueeritavate poolt (välja arvatud spirituaalsed ressursid ja heaoluteenuste läbipõimimine teiste teenustega). Seega võib järeldada, et antud töö raames intervjueeritavate arusaam heaolusihtkohast on väga hea.

Hartwell, Fyall, Willis, Page, Ladkin, Hemingway (2018, lk 1830) väidavad oma uuringus, et heaoluturism ja -sihtkohad on hakanud jõudsalt arenema viimase kümne aasta jooksul. Sellest tulenevalt uuriti turismiasjaliste käest, et kas ka Eestis on tekkinud nõudlus heaoluturismi sihtkoha järele. Nende arvamused jagunesid kaheks – on tekkinud, kuid samas ei ole ka. Mitmed turistid reisivad teistel eesmärkidel, kuid kasutavad oma reisi vältel heaoluteenuseid ja -tooteid. Kuid siiski arvasid nad, et inimese reisikäitumine on aastatega muutunud üha tervislikumaks. Sellest tulenevalt peab tervise ja heaolu parendamise võimalusi pakkuma ka sihtkohas. Lisaks arvasid intervjueeritavad, et heaoluturism muutub tulevikus Eestis aina olulisemaks turismivormiks, koos konverentsiturismiga.

Igal Euroopas arendatud heaolusihtkohal on oma unikaalne müügipunkt. Näiteks Soome erinevates piirkondades pakutakse metsadele ja järvedele põhinevaid heaoluteenuseid (Konu, 2014, lk 100; Konu *et al.*, 2010, lk 135). Sellest tulenevalt küsis töö autor intervjueeritavatelt, et milline on Pärnu unikaalne müügipunkt. Toodi välja, et Pärnu linnas saab külastaja nautida nii ranna ääres jalutamist kui ka metsas käimist ning külastada kõrgel tasemel spaasid, kus pakutakse palju erinevaid hoolitsusi. Antud unikaalsele müügipunktile tuleks heaolusihtkoha arendamisel ja turundamisel rohkem tähelepanu pöörata. Pärnut tuntakse hetkel kui kauni rannaga merelinna, kuid seda eelkõige suveperioodil. Intervjuudest selgus, et meri ja rannaäär võiksid olla atraktiivsed aastaringselt. Rannaala olemasolu eristab Pärnut Soome heaoluturismi sihtkohtadest.

Kuid heaolusihtkoha arendamisel on olulisel kohal ka heal tasemel infrastruktuur, et heaoluturist sihtkohta jõuaks (Tuominen *et al.*, 2015, lk 22). Linnasisene infrastruktuur

on intervjueritavate arvates väga hea, kuid ligipääsetavus on põhiline infrastruktuuri probleem. Odatakse rongiühendusi, mis muudaksid lähiümbruse suurtematest lennujaamadest Pärnusse jõudmise kiiremaks ja mugavamaks. Samuti tegeletakse lennujaama ja sadamaala arendamisega. Ligipääsetavuse probleemi lahendamiseks tuleks Pärnu Linnavalitsusel toetada linna saamiseks vajaliku infrastruktuuri arendamist. Selle probleemiga peaks pidevalt tegelema (näiteks rongiühenduste puudumisel panustada rohkem bussiliiklusele ning rendiauto võimalustele).

Konu & Pesonen (2018, lk 4) toovad oma heaolusihtkoha definitsioonis välja, et sellises sihtkohas peaks tegutsema piisavalt heaolu parendamisele suunatud asutusi. Lõputöö raames intervjueritavate arvates on Pärnus hetkel piisavalt selliseid ettevõtteid. Linna tulevate heaoluturistide kõik vajadused, ootused ja soovid saavad täidetud. Ka nende, kes soovivad kõrgetasemelist ja personaalsemat lähenemist.

Intervjueritavad leidsid, et Pärnu on juba heaolusihtkoht, seda just suveperioodil. Kuid intervjueritavad nõustasid sellega, et Pärnu linnal on potentsiaali palju enamaks. Nad põhjendasid oma arvamust sellega, et linnas on olemas vastavad looduslikud ressursid (eelkõige meri ja mets), maastikud (eelkõige rannaala), keskkond, toitlustusasutused, spaad ja spaahotellid, mis vastavad heaoluturisti ootustele ja vajadustele. Konu & Pesonen (2018, lk 4) ja Tuominen *et al.* (2015, lk 22) heaolusihtkoha definitsioonidest lähtuvalt on Pärnul olemas olulisemad baasressursid, et olla konkureeriv heaolusihtkoht.

Järgnevalt loetleti turismiasjalistele heaolusihtkohta iseloomustavaid ressursse ja kompetentse. Tulenevalt Voight ja Pforr (2014, lk 292–296) heaolusihtkohta eristavatest komponentidest (vt ptk 1.2., lk 16–17) on Pärnus enamus neist olemas ning ka turistile kättesaadavad. Pärnus on olemas looduslikud ressursid (kuid turismiasjaliste arvates linna rohelisust ning jõge ei kasutata teenuste ja toodete pakkumisel hetkel piisavalt), kultuurilised ressursid, ajaloolised ressursid, spirituaalsed ressursid (kuid ei ole turundatud ka turistidele), täiendava ja alternatiivse meditsiini võimalused, kohalike poolt praktiseeritav heaolu elustiil, heaolupõhine superstruktuur ning heaolupõhised sündmused (kuid need toimuvad peamiselt kõrghooajal). Intervjueritavad leidsid ka kohti, mida tuleks edasi arendada, näiteks kasutada rohkem ära linnas olevat rohelust ja jõe ala, spirituaalsed tegevused rohkem turistidele kättesaadavamaks muuta, korraldada

erinevaid üritusi ka madalhooajal ning suurendada inimressursi hulka ja nende kompetentse.

Tulenevalt arendamist vajavatest kohtadest pakub töö autor välja, et Pärnu Linnavalitsus ja SA Pärnumaa Arenduskeskus võiksid linna turundamisel rohkem rõhutada linnasisesele rohelusele ning erinevatele võimalustele, mida linna parkides ja metsas teha saab. Selleks, et linnal oleks atraktiivselt võimalik külastajatele rohelust turundada, peaksid Linnavalitsus ja Arenduskeskus innustama linna ettevõtteid pakkuma külastajatele ka erinevaid tegevusi parkides ja metsades. Näiteks pakkuda külastajatele giidituure metsas, mille käigus nad saavad korjata erinevaid ürte ja ravimtaimi ning hiljem nendest endale ise teed valmistada. Lisaks saab metsas korraldada ka meditatsiooni sessioone, mis kutsuks Eestisse ka Aasia turiste. Intervjuudest selgus, et Aasia turist on tahetud Eestisse ning hetkel on nende seas populaarne oma tervise parendamine läbi metsateraapia.

Lisaks võiks Pärnu linna kui heaolusihtkoha turundamisel rohkem esile tuua jõeäärest ala ja sealseid tegevusvõimalusi. Pärnu Linnavalitsus ja SA Pärnumaa Arenduskeskus võiksid aktiivsemalt turundada Pärnu jõel toimuvaid üritusi. Näiteks toimub talveperioodil jõel uisutamine ja kalapüük, mis turistide jaoks võiksid olla huvitavad tegevused, mida ise proovida. Lisaks tuli mõnest intervjuust välja ka, et jõe ääres olevat roheala võiks rohkem ära kasutada erinevate ürituste raames – näiteks tänavatoidu või erinevate aktiivsete tegevuste pakkumisel (jooga, hommikuvõimeline).

Pärnus on mitmeid jooga- ja meditatsioonistuudiod, mis pakuvad vaimse heaolu parendamisele suunatud teenuseid. Kuid hetkel on need asutused tuntud ainult kohalike inimeste seas. Seega tuleks linna turundades tutvustada külastajatele ka erinevaid jooga- ja meditatsioonivõimalusi, muutes need teenused kättesaadavamaks ka turistidele.

Intervjuudest selgus, et Pärnus tuleks rohkem erinevaid üritusi korralda ka madalperioodil, et külastajal oleks põhjust ka siis linna külastada. Pärnu Linnavalitsus ja SA Pärnumaa Arenduskeskuses saaksid omalt poolt toetada ja julgustada ettevõtjaid ning organisatsioone erinevate ürituste korraldamisel madalperioodil. Sellisteks üritusteks võiksid näiteks olla uisuvõistlused merel ja/või jõel, jääsurfi võistlus, samuti erinevatele sihtrühmadele huvipakkuvate kultuurisündmuste ja näituste korraldamine.

Heaolusihtkohas on väga oluline kõigis aspektides silmas pidada kvaliteeti, sh inimressursi kvaliteeti. Intervjuudest selgus, et kõrg- ja madalperioodil ning asutuste lõikes on klienditeenindustase väga erinev. Pärnu Linnavalitsuse ja Arenduskeskuse eestvedamisel võiksid regulaarselt toimuda klienditeeninduse koolitused. Eriti vajalikud oleksid sellised koolitused vahetult enne kõrgperioodi uutele/suvehooaja klienditeenindajatele. Pärnus pole kaua aega toimunud ühtegi klienditeenindusalast konverentsi. Sellise konverentsi korraldamine oleks väga vajalik, et väärtustada teenindajate tööd, rõhutada teeninduskvaliteedi olulisust mitte vaid teenindusasutuste hea käekäigu tagamiseks, vaid kogu Pärnu linnale külalislahke sihtkoha maine kujundamisel, kuhu on alati tore tulla ja kus on hea olla. Lisaks võiks Pärnumaa Arenduskeskus ärgitada linna ettevõtteid pingutama kvaliteedimärgise saamiseks (näiteks EHE märgis, *Green Key* või *Michelini* tähed), osalema hea teeninduse kuu ja muudel motiveerivatel ja harivatel üritustel.

Eelnevalt selgus, et Pärnu linnal on potentsiaali heaolusihtkohana. Kuid potentsiaali olemasolu ei tähenda alati seda, et piirkonda peaks arendama ja turundama selles suunas. Seega turismiasjalistelt küsiti, et kas nende arvateks tuleks Pärnu linna arendada ja turundada heaolusihtkohana. Lähtudes Voight ja Pforr (2014, lk 292–296), Konu & Pesonen (2018, lk 4) ning Tuominen *et al.* (2015, lk 22) heaolusihtkoha definitsioonidest ja komponentidest on Pärnu linnal juba väga suur osa baasressurssidest olemas. Intervjueeritavad olid kõik arvamusel, et Pärnu linna tuleks arendada ning turundada kui heaolusihtkohta, täpsemalt kui *wellbeing* sihtkohta, kus pakutakse kliendile ka *wellness* tasemel keskkonda, atmosfääri ja teenuseid.

Pärnu unikaalne müügiargument on spaade rohkus ja teenuste hea kvaliteet. Intervjuudes tõsteti esile ka metsa, mere ja jõe lähedus (vt lk 43). Seega saaks linna arendada mõlemas – nii *wellbeing* kui ka *wellness* – suunas. Pärnus on hetkel kaks tegutsevat ettevõtet, mida võib pidada *wellness* tasemel heaoluasutuseks. Lähtudes Euroopa erinevatest heaolukontseptsioonidest ja intervjueeritavate arvamustest pakub autor välja, et Pärnu linna võiks eelkõige arendada ja turundada kui rannajoonel põhinevat heaoluturismi sihtkohta (*coastal wellbeing destination*), millele võiks lisanduda ka metsaga seonduv heaoluturismi sihtkoht (*forest wellbeing destination*). Nõudlikumale heaoluturistile on linnas juba praegu olemas mitmed heaoluspaahotellid, kus pakutakse

wellness tasemel teenuseid. Seega võib linna turundamisel esile tuua ka Pärnu kui *wellness* sihtkoha võimalusi.

Linna arendades tuleb mõelda ka sellele, et konkurents sihtkohade vahel üha enam kasvab, sh ka heaolusihtkohtade vahel (Abreu-Novais, Ruhanen & Arcodia, 2016, lk 492). Töö raames intervjueeritavad turismispetsialistid arvasid, et heaolusihtkoha arendamine tõstaks Pärnu linna konkurentsivõimet turismiturul. See omakorda eristaks Eestit teistest Baltiriikidest (Lätist ja Leedust). Konkurentsivõime suurendamist kinnitasid ka intervjueeritud ettevõtete esindajad – heaoluteenuste pakkumine, mis on suunatud haiguste ennetamiseks, on neid konkurentidest eristanud. Seega peaksid Pärnu Linnavalitsus ja SA Pärnu Arenduskeskus innustama rohkem ettevõtjaid arendama omapäraseid heaoluteenuseid ja -tooteid, sest see eristab neid teistest konkurentidest (nagu näiteks Estonia Resort Hotel & Spa pakub kohalikul looduslikel ressurssidel põhinevaid heaoluteenuseid).

Kuna Pärnu linnas on suur probleem madal- ja kõrgturismihooaja erinevusega, siis intervjueeritavad turismiasjalised arvasid, et heaoluturismi arendamine aitaks madalhooaja pikkust vähendada. Lähtudes turismiasjaliste arvamusest peaks Pärnu linna kõrghooajal ikkagi turundama kui suvepealinna ning pereturismi sihtkohta, kuid madalperioodil peaks lisaks spaaturismile keskenduma ka heaoluturismi, sh heaolusihtkoha, arendamisele.

Pärnu linna, kui heaolusihtkoha, arendamisel (ja turundamisel) tuleks intervjueeritud turismiasjaliste arvates madalhooajal rohkem ära kasutada rannajoont. Kuid seal oleks vaja eelnevalt välja töötada erinevad tegevused, mida turistidele pakkuda. Rannajoon oli üks peamisi looduslikke ressursse, mis intervjuudes välja toodi. Sellest tulenevalt võiksid Pärnu Linnavalitsus ja Pärnumaa Arenduskeskus julgustama ettevõtjaid pakkuma ning looma rannaääres pakutavaid teenuseid ka madalhooajal. Näiteks saaks madalhooajal merel uisutada, kala püüda, jääsurfamist proovida ning lihtsalt nautida vaikset, talvist randa. Suveperioodil on rand juba tuntud oma puhta liiva, sooja merevee ning erinevate pakutavate teenuste poolest.

Kuid turismiasjalised tõid välja ka mitmeid takistavaid tegureid, mis teeksid Pärnu kui heaolusihtkoha arendamise keeruliseks, näiteks ettearvamatu kliima, vähesed otselennud

riiki, tundmatus rahvusvahelisel turismiturul. Kuid Pärnu linna kui heaolusihtkohta võiks tutvustada konverentsituristile, kes tuleks potentsiaalselt sihtkohta tagasi, aga puhkajana. Emor AS poolt läbiviidud uuringust selgus, et 526 esmakülastajatest konverentsituristidest tuleks 83% Eestisse tagasi kui potentsiaalsesse puhkuse sihtkohta. (Emor AS, 2018, lk 36) Seega tagasituleku võimalus on üsna suur ning see oleks hea viis Pärnu kui heaolusihtkoha turundamiseks.

Intervjueeritavate ettevõtete esindajate käest küsiti lisaküsimusi nende asutuste ning külastajate kohta. Smith, Ferrari, & Puczkó (2016, lk 313) toovad oma uuringus välja mitmeid heaoluteenuseid. Paljusid neid pakutakse juba hetkel ka Pärnus. Nendeks on: massaažid, looduslike ja ökoloogiliste toorainete kasutamine teenuste osutamisel, füüsilise aktiivsuse ja spordiga seonduvad teenused. Pärnus pakutakse lisaks veel ka mitmeid veel põhinevaid heaolu- ja saunateenuseid. Global Wellness Institute (2018, lk 5) ja Panfiluk & Szymańska (2017, lk 401) toovad välja, et tervisega seotud teenuste vastu on nõudlus hakanud aina rohkem kasvama. Seda täheldavad ka ettevõtjate esindajad. Nende pakutavad heaoluteenused on muutnud aina rohkem populaarsemaks ning nõudlus nende järele on suurenenud. See on kasvanud sellepärast, et inimesed on terviseteadlikumaks muutnud ning soovivad ka oma reisi vältel on tervise eest hoolitseda.

Smithi (2018, lk 15) uuringust selgub, et keskmine heaoluturist on 45 aastane ja üle selle, kuid antud töö uuringu põhjal võib väita, et Pärnu spaasid külastav heaoluturist on 30–40 eluaastates. Ülejäänud heaoluturisti tunnused kattusid Smithi uuringus välja tooduga: naissoost, töötavad ning terviseteadlikud. Stănciulescu, Diaconescu & Diaconescu (2015, lk 159) väidavad, et heaoluturist on üldjuhul terve. Sama väidet kinnitavad ka intervjueeritavad. Kuid hetkel on Pärnu linna külastavad heaoluturistid peamiselt eestlased. Seega arenguruumi välisturgudele veel on.

Lim, Kim, & Lee (2016, lk 153) uuringust selgub, et enamus heaoluturiste on ühekorra turistid ehk nad külastavaid ühte sihtkohta ainult korra ja väga vähesed turistid külastavad piirkonda rohkem kui kolm korda. Intervjuudest selgus, et sama on ka Eestit külastavate heaoluturistidega. Nad külastavad sihtkohta enamjaolt ühe korra ning enam tagasi ei tule, vaid otsivad uusi sihtkohti, mida külastada ning uusi teenuseid, mida proovida. Kuid vaatamata sellele tarbivad heaoluturistid rohkem lisateenuseid (erinevaid massaaže ning hoolitsusi).

Voigt, Brown, & Kowat (2011, lk 19) jagavad oma uuringus heaoluturistid kolme gruppi: spaaturist, elustiili kuurorti ja spirituaalset kuurorti külastav turist. Lähtudes hetkel Pärnus pakutavatest heaoluteenustest, siis võiks Pärnu linnas keskenduda spaad külastavale heaoluturistile. Välja toodud kolmest rühmast on spaaturist küll kõige vähem nõus teenuste eest maksa, kui ta reisib tihedamini välismaale heaoluturismi eesmärgil.

SA Pärnu Arenduskeskus ja Pärnu Linnavalitsus võiksid korraldada infopäeva, kus heaoluturismiga tegutsevad ettevõtted jagavad oma kogemusi Pärnu ettevõtetega, kes sooviksid enda juurde meelitada ka heaoluturiste. Lisaks sellele tuleks Pärnu Linnavalitsuse tellimusel läbi viia uuring heaolukülastajate seas, et teada saada nende ootused, vajadused ja soovid. Selle uuringu tulemustest lähtuvalt saaksid linnas tegutsevad turismiettevõtted oma teenuseid ja -tooteid arendada.

Voigt & Pforr (2014, lk 296) väitel on heaolusihtkohas oluline ka piirkonnas tegutsevate ettevõtete omavaheline koostöö ning samal arvamusel olid ka kõik intervjuueritavad. Sellest tulenevalt uuriti ettevõtete esindajatelt nende koostöötegevuste kohta. Selgus, et piirkonna ettevõtted on vägagi vastutulelikud koostöö tegemisel – nad teevad näiteks ristturundust ning kaasavad üksteist erinevatesse tegevustesse. Neil on välja kujunenud kindlad ettevõtted, mida oma klientidele soovitatakse. Kuid koostöö võiks olla veelgi parem kui praegu, kaasates rohkem erinevaid ettevõtteid.

Pärnu Linnavalitsus ja SA Pärnumaa Arenduskeskus peaksid julgustama ettevõtteid tegema koostööd ning võimalusel ka pakutavaid teenuseid omavahel integreerima. Eelkõige tuli intervjuudest välja heaoluteenuste läbipõimumine kohaliku kultuuriga (näiteks spaades pakutakse lisaks hoolitsustele ka kohalikku toitu ning kohalikke tantsu- või lauluõhtuid). Kuid uuest Turismiseadusest lähtuvalt on teenuste ja toodete integreerimine raskendatud, siis nii Linnavalitsus kui ka Arenduskeskus saaksid innustada ettevõtteid rohkem oma külastajale pakkuma ka erinevaid vabaajategevuste võimalusi teistes linnas tegutsevates ettevõtetes.

Töö teooriale ja intervjuutulemustele toetuses koostas autor tabeli, millised tegureid tuleks Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamisel lähtuvalt terviklikkust heaolukontseptsioonist ja heaoludimensioonidest silmas pidada (vt lisa 3). Aluseks on võetud Bill Hettleri kuus dimensiooni, kuid välja jäeti tööalane heaolu, sest läbiviidud

intervjuude käigus ei keskendunud turistidele, vaid sihtkoha arendajatele (töölase heaolu asemel arvestatakse keskkonnast tulenevat heaolu).

Intervjuude käigus pakkusid turismiasjalised välja veel mitmeid huvitavad mõtteid, millises suunas võiks Pärnu linn kui heaolusihtkoht tulevikus areneda. Uuringus osalenud turismiasjalistel oli mõneti erinev vaade Pärnust kui heaolusihtkohast. Seetõttu ei leidnud kõik head mõtted kajastamist lõputöö ettepanekute osas. Küll on need aga koondatud töö lisasse (vt lisa 4).

KOKKUVÕTE

Käesolevas lõputöös keskenduti heaolusihtkoha teoreetilistele käsitlustele ja arendusvõimalustele Pärnu linna näitel. Seoses demograafiliste muutustega ja inimeste terviseteadlikkuse kasvuga on suurenenud inimeste soov elada tervena ja kauem, näha hea välja ja olla aktiivne. See omakorda on suurendanud nõudlust tervisega seonduvate teenuste, sh heaoluteenuste, samuti reisimise vastu heaolu eesmärkidel. Heaoluturism on üks kiiremini kasvavaid turismivorme kogu maailmas ning paljud sihtkohad on asunud end arendama (ja turundama) heaolusihtkohana.

Lõputöö eesmärgiks seati tuginedes teoreetilistele allikatele ja lõputöö uuringu tulemustele esitada ettepanekuid Pärnu kui heaolusihtkoha arendamiseks SA Pärnumaa Arenduskeskusele ja Pärnu Linnavalitsusele. Eesmärgi saavutamiseks püstitati uurimisküsimus: kuidas arendada Pärnu linna aastaringi köitva heaolusihtkohana?

Eesmärgi täitmiseks ja uurimisküsimusele vastuste leidmiseks viis töö autor läbi uuringu välisekspertide ja Eesti turismiasjaliste seas. Uuringu käigus küsiti intervjueeritavate turismiasjaliste arvamust selle kohta, milline oleks aastaringi köitev heaolusihtkoht. Samuti uuriti, millises suunas peaks Pärnu linn kui heaolusihtkoht arenema, kas kui *wellbeing* või *wellness* sihtkohana.

Uuringu ja intervjuuküsimuste ettevalmistamisel toetuti eelkõige heaolusihtkohta käsitlevatele ning heaolusihtkoha mõistet uurinud ja defineerinud Soome autorite ning Voigt ja Pforr'i teadusartiklitele ja uuringutele. Intervjueeritavatelt küsiti küsimusi, mis keskendusid heaoluturismile, sõnade *wellness* ja *wellbeing* erinevusele, heaolusihtkoha defineerimisele ning arendamisele ja turismimajanduse tulevikule. Intervjueeritavatelt ettevõtete esindajatelt küsiti lisaküsimusi, mis keskendusid ettevõttes pakutavatele heaoluteenustele ja -toodetele, nende tarbijatele, konkurentsivõimele ja koostööle.

Uuringust selgus, et kõikidel turismiasjalistel on hea arusaam heaoluturismist, heaolusihtkohast ning sellise sihtkoha komponentidest, mis eristaksid eelkõige Pärnu

linna teistest sihtkohtadest. Sõnade *wellness* ja *wellbeing* vahel selgeid erinevusi välja ei tulnud, kuid üldine arusaam oli see, et need kaks sõna ei tähenda ühte ja sama asja. Ainult üksikud turismiasjalised, kes ise on juba heaoluturismiga seotud, oskasid välja tuua konkreetseid erinevusi.

Lõputöö olulisimaks tulemuseks võib pidada, et töösse kaasatud turismiasjalised olid nõus sellega, et Pärnu linnal on potentsiaali heaolusihtkohana ja selles suunas tuleks linna aktiivsemalt arendama hakata. Antud suunas arendamiseks on kõik vajaminevad baasressursid olemas – linnas on piisavalt looduslikke ja kultuurilise ressursse ning inimese heaolule keskenduvaid ettevõtteid. Kuid linna infrastruktuur võiks olla parem – hetkel saab Pärnusse tulla peamiselt ainult mööda maad.

Püstitatud eesmärk täideti ning uurimisküsimusele leiti vastused, tuginedes töö teoreetilisele osale ja uuringu tulemustele. Uuringu tulemused võimaldavad teha mitmesuguseid üldistusi ja anda vastuseid ka lõputöö laiemale probleemküsimusele. Lähtuvalt intervjuude sisuanalüüsist ja töö teoreetilisest osast, esitati SA Pärnumaa Arenduskeskusele ja Pärnu Linnavalitsusele ettepanekuid selle kohta, et kuidas Pärnu linna kui heaolusihtkohta arendada. Turismiasjalised tegid ettepanekud alates ühtse visiooni ja eesmärgi leidmisest kuni konkreetsete heaoluteenuste ja -toodeteni välja.

Turismiasjalistel oleks vajalik ühiselt arutada ja mõtestada sõnade *wellbeing* ja *wellness* erinevused, et nii Pärnu kui heaoluturismi sihtkoht kui ka ettevõttes pakutavad teenused vastaksid heaoluturisti ootustele, vajadustele ja soovidele. Küsimus puudutab eelkõige sihtkoha turundamist inglise keeles. Lisaks uuriti ka Pärnu linna unikaalse müügipunktide kohta ning intervjuueeritavad tõid välja, et selleks on mere ja metsa lähedus üksteisele ning kõrgetasemelised spaad. Sellest tulenevalt arvasid turismiasjalised, et Pärnu linna tuleks arendada nii *wellbeing* kui ka *wellness* suunal. Töö autor pakkus välja, et Pärnu linna võiks arendada kui rannaalal ja metsal põhinevat *wellbeing* sihtkohta, kus nõudlikematele heaoluturistidele pakuvad sobivat keskkonda, atmosfääri ja teenuseid *wellness* tasemel spaahotellid.

Lõputöös välja toodud tulemusi ja ettepanekuid ei saa rakendada kõigi potentsiaalsete heaolusihtkohtade arendamisel. Heaolusihtkoha arendamine sõltub sihtkohas juba olemasolevatest ressurssidest ning võimalustest neid ressursse kasutada. Küll aga saab

neid ettepanekuid mingil määral rakendada sihtkohtades, kus on looduslikest ressurssidest juba olemas atraktiivne rannaala, palju rohelist ning võimalus jalutada metsas.

Lõputöö intervjuudest saadi väga palju informatsiooni selle kohta, kuidas tuleks Pärnu linna kui aastaringi köitvat heaolusihtkohta arendada. Uuringu piiranguks võib pidada seda, et uuring viidi läbi kasutades vaid üht uurimismeetodit, samuti oli intervjuueeritavate arv suhteliselt väike. Tulevastesse uuringutesse tuleks kaasata ka erinevate turismiasutuste esindajaid. Lisaks spaahotellide ja heaolukeskuste esindajatele, oleks võinud intervjuuerida ka mõningate toitlustusasutuste ning teiste majutusasutuste spetsialiste.

Edaspidistes töödes, mis keskenduvad heaolusihtkoha arendamisele Pärnus, peaks küsitlema linna külastavaid heaoluturiste, et linna lähtuvalt nende ootustest, vajadustest ja soovidest arendada. Samuti tuleks uurida terve Pärnu maakonna potentsiaali heaolusihtkohana ning kuidas seda piirkonda arendada, et sellest saaks aastaringi atraktiivne heaolusihtkoht. Lõputöös läbiviidud uuringu käigus tuli mitmes intervjuus välja arvamus, et terves Pärnu maakonnas on unikaalseid heaoluteenuste ja -toodete pakkujaid, mis looksid lisandväärtust heaoluturisti reisile (näiteks Maria Talus pakutav suitsusauna võimalus ning Soomaa Rahvuspargi looduskeskkond). Kuid siiski võiks antud lõputöö huvi pakkuda veel teiste piirkondade turismiasjalistele, kes soovivad piirkonda hakata arendama heaolusihtkohana. Lisaks võiksid antud lõputööd kasutada ka edaspidiste uuringute läbi viijad Eestis ning Pärnus.

Eelkõige sooviks antud lõputöö autor tänada oma juhendajat, Heli Toomanit, kes oli lõputöö koostamisel väga suureks teoks ja abiks ning kõiki turismiasjalisi, kes olid nõus panustama oma aega ja teadmisi lõputöö valmimisse. Suureks toeks olid ka autori pereliikmed ja sõbrad, kes olid valmis tööd läbi lugema ning aitasid sõnastusi parandada.

VIIDATUD ALLIKAD

- Abreu-Novais, M., Ruhanen, L., & Arcodia, C. (2016). Destination competitiveness: what we know, what we know but shouldn't and what we don't know but should. *Current Issues in Tourism*, 19(6), 492–512.
<https://doi.org/10.1080/13683500.2015.1091443>
- Anderson, J., & Rainie, L. (2018). *The Future of Well-Being in a Tech-Saturated World*. Retrieved from http://www.elon.edu/docs/e-web/imagining/surveys/2018_survey/Elon_Pew_Digital_Life_and_Well_Being_Report_2018_Expanded_Version.pdf
- Arpasi, Z. (2014). *The possibilities of developing the wellness tourism services in the Southern Great Plain region*. (lk 1–33). Gödöllő: Szent István University.
- Bausch, T., Hanslbauer, T., & Nungesser, S. (2008). *Improving the Competitiveness and Sustainability of the Alps as a Health and Wellness Destination 2005-2008*. München: University of Applied Sciences München.
- Breuleux, C. (2004). Defining Medical Wellness. Definition of Terms: Dimensions of Medical Wellness. Retrieved from <https://www.medicalwellnessassociation.com/wp-content/uploads/2017/08/Defining-Medical-Wellness-Definition-of-Terms-Breuleux-C.-2017-1.pdf>
- Brotherton, B. (2015). *Researching Hospitality and Tourism* (2nd Edition). London: SAGE Publications Ltd.
- Bushell, R., & Sheldon, P. (2009). Wellness Tourism and the Future. In *Wellness and tourism: mind, body, spirit, place* (pp. 218–230). New York: Cognizant Communication Corporation.
- Csirmaz, É., & Pető, K. (2015). International Trends in Recreational and Wellness Tourism. *Procedia Economics and Finance*, 32, 755–762.
[https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01458-6](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01458-6)

- Dunn, H. L. (1959). High-Level Wellness for Man and Society. *American Journal of Public Health and the Nations Health*, 49(6), 786–792.
<https://doi.org/10.2105/AJPH.49.6.786>
- Dunn, H. L. (1971). *High Level Wellness*. Virginia: R. W. Beatty Ltd.
- Emor AS. (2018). *Välisriikide konverentsituristide uuring 2018. Tallinnas ja Tartus rahvusvahelise assotsiatsioonide konverentsidel käinud välisturistid*. Loetud aadressil
https://static2.visitestonia.com/docs/3303376_konverentsituristidaruanne2018.pdf
- Global Wellness Institute. (2018). *Global Wellness Economy Monitor*. Retrieved from
https://globalwellnessinstitute.org/wp-content/uploads/2019/04/GWIWellnessEconomyMonitor2018_042019.pdf?inf_contact_key=35d1009def2806cb3e30e0014de7504dd18a532c4142cb79caf2b269de1401fa
- Grénman, M., & Räikkönen, J. (2015). Well-being and wellness tourism – Same, same but different? Conceptual discussions and empirical evidence. *Matkailututkimus*, 11(1), 7–25.
- Hall, C. M. (2011). Health and medical tourism: a kill or cure for global public health? *Tourism Review*, 66(1/2), 4–15. <https://doi.org/10.1108/16605371111127198>
- Hartwell, H., Fyall, A., Willis, C., Page, S., Ladkin, A., & Hemingway, A. (2018). Progress in tourism and destination wellbeing research. *Current Issues in Tourism*, 21(16), 1830–1892. <https://doi.org/10.1080/13683500.2016.1223609>
- Hettler, W. (1976). *The six dimensions of wellness*. Retrieved from
<http://www.hettler.com/sixdimen.htm>
- Hjalager, A.-M., Tervo-Kankare, K., & Tuohino, A. (2016). Tourism value chains revisited and applied to rural well-being tourism. *Tourism Planning & Development*, 13(4), 379–395. <https://doi.org/10.1080/21568316.2015.1133449>
- Huijbens, E. H. (2011). Developing Wellness in Iceland. Theming Wellness Destinations the Nordic Way. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11(1), 20–41. <https://doi.org/10.1080/15022250.2011.525026>
- Ilker, E., Musa, S. A., & Alkassim, S. A. (2016). Comparison of Convenience Sampling and Purposive Sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>

- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas. Loetud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Konu, H. (2010). Identifying potential wellbeing tourism segments in Finland. *Tourism Review*, 65(2), 41–51. <https://doi.org/10.1108/16605371011061615>
- Konu, H. (2014). Developing forest-based well-being tourism products by using virtual product testing. *Anatolia*, 26(1), 99–102. <https://doi.org/10.1080/13032917.2014.921633>
- Konu, H. (2015). Developing a forest-based wellbeing tourism product together with customers – An ethnographic approach. *Tourism Management*, 49, 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.02.006>
- Konu, H., & Laukkanen, T. (2010). Predictors of Tourists' Wellbeing Holiday Intentions in Finland. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 17(1), 144–149. <https://doi.org/10.1375/jhtm.17.1.144>
- Konu, H., & Pesonen, J. A. (2018). *Managing Quality of Life in Tourism and Hospitality: Rural Well-being Tourism in Northern Europe – Providing Opportunities to Enhance Quality of Life*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Henna_Konu/publication/328879699_Rural_Well-being_Tourism_in_Northern_Europe_-_Providing_Opportunities_to_Enhance_Quality_of_Life/links/5be92fe2a6fdcc3a8dcfe99b/Rural-Well-being-Tourism-in-Northern-Europe-Providing-Opportunities-to-Enhance-Quality-of-Life.pdf
- Konu, H., Tuohino, A., & Björk, P. (2011). *Wellbeing Tourism in Finland: Finland as a competitive wellbeing tourism destination*. Savolinna: University of Eastern Finland – Centre for Tourism Studies.
- Konu, H., Tuohino, A., & Komppula, R. (2010). Lake Wellness – a practical example of a new service development (NSD) concept in tourism industries. *Journal of Vacation Marketing*, 16(2), 125–139. <https://doi.org/10.1177/1356766709357489>
- Lesjak, M., Brezovec, A., & Rudež, H. N. (2013). *Innovative Marketing for Coastal Destinations*. Slovenia: University of Primoska Press.
- Lewis-Beck, M., Bryman, A., & Futing Liao, T. (2004). *The SAGE Encyclopedia of Social Science Research Methods*. <https://doi.org/10.4135/9781412950589>

- Lim, Y.-J., Kim, H.-K., & Lee, T. J. (2016). Visitor Motivational Factors and Level of Satisfaction in Wellness Tourism: Comparison Between First-Time Visitors and Repeat Visitors. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 21(2), 137–156.
<https://doi.org/10.1080/10941665.2015.1029952>
- Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. (2013). *Eesti riiklik turismiarendukava 2014-2020*. Loetud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/3191/1201/3015/lisa.pdf>
- McMahan, E. A., & Estes, D. (2011). Hedonic Versus Eudaimonic Conceptions of Well-being: Evidence of Differential Associations With Self-reported Well-being. *Social Indicators Research*, 103(1), 93–108. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9698-0>
- Morrison, A. M. (2013). *Marketing and Managing Tourism Destination*. London and New York: Routledge.
- Page, S. J., Hartwell, H., Johns, N., Fyall, A., Ladkin, A., & Hemingway, A. (2017). Case study: Wellness, tourism and small business development in a UK coastal resort: Public engagement in practice. *Tourism Management*, 60, 466–477.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.12.014>
- Panfiluk, E., & Szymańska, E. (2017). The Measurement of the Innovativeness of Health Tourism Services Using an Adequacy Matrix Title of the Article. *The International Issue of Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 4(4), 400–420.
[https://doi.org/10.9770/jesi.2017.4.4\(1\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2017.4.4(1))
- Pesonen, J. A., & Tuohino, A. (2017). Activity-based market segmentation of rural well-being tourists: Comparing online information search. *Journal of Vacation Marketing*, 23(2), 145–158. <https://doi.org/10.1177/1356766715610163>
- Pesonen, J., Laukkanen, T., & Komppula, R. (2011). Benefit segmentation of potential wellbeing tourists. *Journal of Vacation Marketing*, 17(4), 303–314.
<https://doi.org/10.1177/1356766711423322>
- Pinto, S., Fumincelli, L., Mazzo, A., Caldeira, S., & Martins, J. C. (2017). Comfort, well-being and quality of life: Discussion of the differences and similarities among the concepts. *Porto Biomedical Journal*, 2(1), 6–12.
- Pärnu Linnavalitsus. (2018). *Pärnu linna arengukava 2019-2035*. Loetud aadressil
https://parnu.ee/failid/arengukavad/P2rnu_arengukava_2035_lisadega.pdf

- Pyke, S., Hartwell, H., Blake, A., & Hemingway, A. (2016). Exploring well-being as a tourism product resource. *Tourism Management*, 55, 94–105.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.02.004>
- Roscoe, L. J. (2009). Wellness: A Review of Theory and Measurement for Counselors. *Journal of Counseling & Development*, 87(2), 216–226.
<https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2009.tb00570.x>
- Smith, M. K. (2018). Wellness in the “U-bend” of life: why the core market is middle aged and female. *International Journal of Spa and Wellness*, 1(1), 4–19.
<https://doi.org/10.1080/24721735.2018.1438480>
- Smith, M. K., & Diekmann, A. (2017). Tourism and wellbeing. *Annals of Tourism Research*, 66, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.006>
- Smith, M. K., Ferrari, S., & Puczkó, L. (2016). Service Innovations and Experience Creation in Spas, Wellness and Medical Tourism. In *The Handbook of Managing and Marketing. Tourism Experiences*. (pp. 299–322) UK: Emerald Group Publishing Limited.
- Smith, M. K., & Puczkó, L. (2014). *Health, Tourism and Hospitality: Wellness, spas and medical travel*. London: Routledge.
- Smith, M. K., & Puczkó, L. (2015). More than a special interest: defining and determining the demand for health tourism. *Tourism Recreation Research*, Vol. 40(2), 205–219. <https://doi.org/10.1080/02508281.2015.1045364>
- Smith, M. K., & Puczkó, L. (2017). *The Routledge Handbook of Health Tourism*. London: Routledge.
- Stănciulescu, G. C., Diaconescu, G. N., & Diaconescu, D. M. (2015). Health, Spa, Wellness Tourism. What is the difference? *Knowledge Horizons - Economics*, 7(3), 158–161.
- Stoewen, D. L. (2017). Dimensions of wellness: Change your habits, change your life. *The Canadian Veterinary Journal*, 58(8), 861–862.
- Tooman, H. (2010). Developing the image of the destination as a wellness holiday destination: the case of Estonia. *Encuentros. 3rd Days of Turistica. Tourism and Quality of Life. Proceedings*, 465–476.
- Tooman, H. (2013). *Innovative Marketing for Coastal Destinations*. Slovenia: University of Primorska Press.

- Travis, J. W., & Ryan, R. S. (2004). *Wellness Workbook: How to achieve enduring health and vitality*. USA: Celestial Arts.
- Tuominen, T., Binder, D., Dvorak, D., Husak, C., Illing, K., Lange, S., ... Schmidt, R. (2015). *Developing a Competitive Health and Well-being Destination*. Turku: Turku University of Applied Sciences.
- Tuzunkan, D. D. (2018). Wellness tourism: What motivates tourists to participate? *International Journal of Applied Engineering Research*, 13(1), 651–661.
- University Recreation & Wellness, & University Health Center. (2015). 8 Dimensions of Wellness. Retrieved from <https://umwellness.wordpress.com/8-dimensions-of-wellness/>
- Veal, A. J. (2011). *Research Methods for Leisure & Tourism. A Practical Guide*. (Forth Edition). England: Pearson Education Limited.
- Voigt, C., Brown, G., & Howat, G. (2011). Wellness tourists: in search of transformation. *Tourism Review*, 66(1/2), 16–30.
<https://doi.org/10.1108/16605371111127206>
- Voigt, C., & Pforr, C. (2014). *Wellness Tourism: A Destination Perspective*. London: Routledge.
- World Health Organization. (2018). Constitution of WHO: principles. Retrieved from <http://www.who.int/about/mission/en/>
- World Tourism Organization. (2016). *Terminology within Destination Management and Quality*. Retrieved from <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/terminologydm.pdf>
- World Tourism Organization. (2019). *UNWTO Tourism Definitions*. Retrieved from <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/9789284420858.pdf>

Lisa 1. Erinevate autorite käsitlused heaoludimensioonidest

Mudeli autor	Heaoludimensioonid									
	Füüsiline	Intellektuaalne	Emotsionaalne	Sotsiaalne	Spirituaalne	Töölane	Keskonnast tulenev	Majanduslik	Tervishoiualane	Psühholoogiline
Hettler (1976)	x	x	x	x	x	x				
Lafferty (1979)	x	x	x	x	x					
Adams <i>et al.</i> (1997)	x	x	x	x	x					x
Renger <i>et al.</i> (2000)	x	x	x	x	x		x			
Breuleux (2004)	x		x	x	x		x		x	
Anderson & Rainie (2018)	x	x	X	x		x	x		x	x

Allikas: Roscoe, 2009, lk 2017; Anderson & Rainie, 2018; Breuleux, 2004

Lisa 2. Intervjuu küsimused

Autorid	Teema kategooria	Intervjuuküsimus
Csirmaz & Pető, 2015 lk 756; Stănciulescu, Diaconescu & Diaconescu, 2015, lk 159; Tuzunkan, 2018, lk 653; Hjalager, Tervo- Kankare, Tuohino, 2016, lk 380; Pesonen, Laukkanen, Komppula, 2011, lk 305	Heaolu, heaoluturismi ja - sihtkoha mõistete defineerimine	Mis on Teie arvates heaoluturism (nii <i>wellness</i> kui ka <i>wellbeing</i> mõistes)?
Konu & Laukkanen, 2010, lk 144; Pesonen & Tuohino, 2017, lk 146; Konu, 2015, lk 5; Tuominen, Binder, Dvorak, Husak, Illing, Lange, ... Schmidt, 2015, lk 19		Mis on Teie arvates <i>wellness</i> ja <i>wellbeing</i> mõistete erinevus? Millises sunnas Pärnu linn peaks arenema – kas <i>wellness</i> või <i>wellbeing</i> ?
Tuominen <i>et al.</i> , 2015, lk 22; Konu & Pesonen, 2018, lk 4		Milline on Teie arvates aastaringi atraktiivne heaolusihtkoht?
Voigt ja Pforr, 2014, lk 292–296		Millised on põhilised komponendid, mis ühel sihtkohal peavad olema, et ta saaks end kutsuda heaolusihtkohaks?
Hartwell, Fyall, Willis, Page, Ladkin, Hemingway, 2018, lk 1830	Turismimajanduse tulevik ja heaoluturismi osakaal	Kas Teie arvates on Eestis tekinud nõudlus heaolusihtkoha järgi? Miks te nii arvate?
Hartwell <i>et al.</i> , 2018, lk 1830		Milline on Teie arvates Eesti/rahvusvahelise turismimajanduse tulevik? Millises suunas arendatakse või oleks vaja arendada Pärnus turismimajandust?
Konu, 2014, lk 100; Konu, Tuohino & Komppula, 2010, lk 135 Tuominen <i>et al.</i> , 2015, lk 22	Heaolusihtkoha arendamine ja selleks vajaminevad ressursid	Mis on Pärnu USP (<i>unique selling point</i>)? Kuidas hindate Pärnu infrastruktuuri? Mis on hetkel väga hästi ning mida võiks veelgi arendada?
Konu & Pesonen, 2018, lk 4		Kas Pärnus on piisavalt kliendi heaolu parendamisele keskenduvaid ettevõtteid? Põhjendage oma arvamust.
Voigt ja Pforr, 2014, lk 292–296		Loetlen Teile komponente, mis iseloomustavaid heaolusihtkohta. Millised neist on aastaringselt Pärnu linnas olemas olnud või hetkel on ning milliseid saaks veelgi arendada?

Lisa 2. järg. Intervjuu küsimused

Autorid	Teema kategooria	Intervjuuküsimus
Konu & Pesonen, 2018, lk 44; Tuominen, Binder, Dvorak, Husak, Illing, Lange, ... Schmidt, 2015, lk 22; Voigt ja Pforr, 2014, lk 292–296	Heaolusihtkoha arendamine ja selleks vajaminevad ressursid	Kas Teie arvates on Pärnu linnal potentsiaali olla konkureeriv heaolusihtkoht? Põhjendage oma arvamust.
Konu & Pesonen, 2018, lk 44; Tuominen, Binder, Dvorak, Husak, Illing, Lange, ... Schmidt, 2015, lk 15; Voigt ja Pforr, 2014, lk 292–296; Abreu-Novais, Ruhanen & Arcodia, 2016, lk 492		Kas Teie arvates tuleks Pärnu linna arendada ja turundada heaolusihtkohana? Kas see tõstaks Teie arvates linna konkurentsivõimet turismiturul? Põhjendage.
		Eristades kõrg- ning madalhooaega, siis kuidas erineb nende kahe hooaja heaoluturism ning antud suunas arendamine Pärnu linnas?

Lisaküsimused ettevõttele:

Autorid	Teema kategooria	Intervjuuküsimus
Smith, Ferrari & Puczkó, 2016, lk 313	Heaolusihtkoha komponendid	Milliseid heaoluteenuseid/heaolutooteid Teie ettevõtte pakub? Miks otsustasite neid pakkuma hakata?
Smith, 2018, lk 15; Stănciulescu, Diaconescu & Diaconescu, 2015, lk 158–159; Lim, Kim, & Lee, 2016, lk 153; Voigt, Brown, & Howat, 2011, lk 19.	Heaolusihtkoha külastajad	Kes on selliste teenuste/toodete peamised kasutajad (näiteks vanus, sugu, rahvus, motivatsioon, korduvkülastajad)? Kirjeldage oma heaolukülastajat.
Global Wellness Institute, 2018, lk 5; Panfiluk & Szymańska, 2017, lk 401; Abreu-Novais, Ruhanen & Arcodia, 2016, lk 492	Heaolusihtkoha arendamine ja selleks vajaminevad ressursid	Kas seoses heaoluteenuste/-toodete pakkumisega olete täheldanud muutust oma konkurentsivõimes? Kuidas see väljendub?
Voigt & Pforr, 2014, lk 296		Kirjeldage (ja hinnake) oma koostööd teiste heaoluasutustega.

Lisa 3. Heaoludimensioonide arvesse võtmine heaolusihtkoha arendamisel

Heaoludimensioon	Mida tuleks silmas pidada Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamisel?
Füüsiline heaolu	Heaoluturistile vajalikud rajatised ja asutused; Puhtus; Rahu ja vaikus; Teede (nii kergliiklus- kui sõiduteede) piisavus ja korrahoid; Turvalisus; Valgustus; Viidastuse olemasolu ja piisavus.
Sotsiaalne heaolu	Võimalused sotsiaalsete tegevustega tegelemiseks; Kooskäimiseks loodud paikade olemasolu.
Intellektuaalne heaolu	Külastuskeskuses (jt kohtades) saadav teave linna ja pakutavate võimaluste kohta; Raamatukogude olemasolu ja kättesaadavus; Infopäevade olemasolu; Mitmekesiste näituste olemasolu ja kättesaadavus; Muuseumite olemasolu.
Emotsionaalne heaolu	Külalislahkus; Sõbralikkus; Elanike abivalmidus turistide aidata.
Spirituaalne heaolu	Vaimsele heaolule keskenduvate teenuspakkujate olemasolu – nt jooga ja meditatsioon.
Keskkonnast tulenev heaolu	Õhu puhtus; Autovabade piirkondade olemasolu; Piisav parkide olemasolu; Linnapildis on piisavalt prügikaste.

Allikas: Tooman, 2013, lk 21–22 ja intervjueritavate arvamuste põhjal heaolusihtkohast.

Lisa 4. Intervjueeritud turismiasjaliste ettepanekud Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamiseks

Järgnevalt on välja toodud huvitavamad ettepanekuid, lisaks kolmandas peatükis mainitud ettepanekutele, Pärnu linna kui heaolusihtkoha arendamiseks:

- Linna arendamisel ära kasutada jäätunud pinnaseid erinevates tegevusteks. Näiteks Vallikääru pisikese veekogu peale uisutamise võimaluse pakkumine;
- Muuta Pärnu linna sadamaala atraktiivsemaks ning rohkem turisti sõbralikumaks – lisada sinna erinevad väikesed poode, piletimüügipunkte ning rentimisvõimalusi. Hetkel on peale sadamat tükk tühja maad;
- Jätta rannaala arendamata (puutumata) ning säilitada seal hetkel olemasolevat ürgset loodust, et turist ning kohalik tunnetakse looduskeskkonna vaheldust. Kõik linna piirkonnad ei pea olema välja arendatud ning teenuste pakkujate poolt hõivatud;
- Taaselustada pühapäevased pannkoogi hommikud rannapargis, kuid natuke teise nurga alt – uus üritus võiks olla suunatud ka näiteks tervise parendamisele;
- Pärnu linnas võiks olla rohkem ka meestele suunatud heaoluteenused. Hetkel on Pärnus mitmeid spaasid, mis pakuvad küll erinevaid heaoluteenuseid, kuid need on enamjaolt suunatud naistele (ja lastele kui arvestada erinevaid veekeskuseid). Linnas võiks olla Saku mõisas tegutseva Õllespaa eeskujul asutus ka meestele;
- Pärnu linnas arendada spirituaalse heaolu parendamisele suunatud kuurortasutust, kus inimesed (nii kohalikud kui ka turistid) saaksid lähemale „iseenda minale“. Seda peaks aga juhtima inimene, kes ise igapäevaselt spirituaalse tegevusega tegeleb

SUMMARY

DEVELOPING PÄRNU CITY AS A WELLBEING DESTINATION

Mirell Kelder

This thesis was focused on wellness and wellbeing destination theory and Pärnu city's opportunities for development in that direction. In relation to demographic changes and better knowledge of the benefits of healthy lifestyles people wish to live longer and healthier lives, look better and be more active. As a result, the demand for health-related services, including wellness and wellbeing services, has increased, furthermore, travelling to increase wellbeing has grown. Wellness and wellbeing tourism are one of the fastest growing tourism forms in the world and a lot of destinations have started to take steps towards becoming a wellness or wellbeing destination.

The purpose of this thesis was to make suggestions to Pärnu City Council and Pärnumaa Development Centre about how to develop Pärnu city as a wellbeing destination, based on the theory and research results. To achieve the goal, a research question was formed: how to develop Pärnu city as an all-year around attractive wellbeing destination?

For reaching the goal and answering the research question the author of the thesis carried out semi-structured interviews among foreign and local tourism experts. They were asked what an all-year around attractive wellbeing destination should be like. Moreover, the experts were asked in which direction Pärnu city should develop – as a wellbeing or wellness destination.

The research and the interview questions were mostly based on Finnish authors, who have researched and defined wellbeing and wellness destination theoretical views. In the theoretical part of this paper the author gave an overview of wellness and wellbeing definitions, the differences between them and different approaches to wellness and wellbeing tourism.

The interview questions were focused on wellbeing and wellness tourism, the differences between wellness and wellbeing, defining and developing a wellbeing (and wellness) destination and the future of tourism. Two organization spokespersons were asked additional questions, which concentrated on wellness and wellbeing services offered by them, their customer, competitiveness and cooperation.

The research revealed that tourism experts, who were involved in the interviews, had a good understanding what wellbeing tourism consisted of, what wellbeing destination is and core resources and competences a wellbeing destination should have. The differences between wellbeing and wellness were unclear and blurry, but the experts all thought that the two words are not synonyms. Those who were already actively working in the wellbeing and wellness tourism industry could name clear differences between wellness and wellbeing.

The most significant result of this research was that tourism experts thought Pärnu city has potential as a wellbeing destination and city's tourism organizations and companies should be actively working on achieving the title. Pärnu has almost all the core resources to start developing as a wellbeing destination – there is enough natural and cultural resources and establishments, which are focused on increasing the wellbeing of their customers. But there are some shortcomings. The infrastructure could be better – at the moment Pärnu is mainly accessible only by car or bus.

The goal of the thesis was fulfilled, and research question was answered, based on the theoretical part of the paper and on the research results. The research results could be generalized and could also give an answer to the wider research question. Based on the interviews content analysis and the theoretical part of the thesis, suggestions were made on how to develop Pärnu city as a wellbeing destination. The tourism experts suggestions began with setting a clear vision and achievable goal and ended with concrete ideas for wellbeing and wellness services and products.

Pärnu city tourism experts should give clear meaning to wellbeing and wellness terms and how they differ from each other. It gives concrete guidelines on how Pärnu city should be developed and how the establishments should develop and name their services and products, so they meet the customers' expectations, needs and wishes. The problem

mainly occurs in marketing wellbeing destinations, products and services to foreign customers. Furthermore, the experts were asked about Pärnu city unique selling points. They thought that the closeness between the beach and the forest and the high-quality spas are unique to Pärnu. Based on that the experts thought that Pärnu city should be developed mainly as a wellbeing destination but one of the main components should also be wellness spas. The author of the thesis suggested that Pärnu should be developed as a forest and coastal wellbeing destination, where the spas are on wellness level.

The results and the suggestions made in this thesis cannot be practiced in the development of all the potential wellbeing destinations. The development of a wellbeing destination is based on the core resources that are already available there and the opportunities to use them. The suggestions could, to some extent, be used in developing wellbeing destinations that already has an attractive coastline, many green areas and an opportunity to visit the forest.

The interview that were conducted during the empirical part of the thesis, gave a lot of insight to developing Pärnu city as a wellbeing destination. But the limitations to this research were using only one research method and the interviewees were mainly working at similar establishments. In the future, there should be more research done on the similar subject but that time it should involve different establishment spokespersons (for example catering establishments and accommodation establishments should be involved).

In the future research, where the focus is on developing Pärnu as a wellbeing destination, the areas near the city should also be included. The research should cover the potential of the whole Pärnu county as a wellbeing destination and how should that region be developed to be an all year around functioning wellbeing destination. During this research it was pointed out that in the Pärnu county there are some unique wellbeing service ja products providers (for example smoke sauna in Maria talu and Soomaa National Parks' natural environment). Despite of that, this research paper could interest tourism experts in other similar areas that wish to develop their region as a wellbeing destination. Moreover, the research could be useful for upcoming researches about wellbeing (or wellness) destination development in Estonia and Pärnu.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mirell Kelder,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Heaolusihtkoha arendamine Pärnu linna näitel, mille juhendaja on Heli Tooman, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mirell Kelder

22.05.2019